

Perspektiv på evidensbaserad praktik

En analys av debatten kring evidensbaserat socialt arbete i Sverige

Av:

Frida Karlsson och Christofer Ovesson

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)

ht 14

Handledare: Anders Östnäs

Abstract

Author: Frida Karlsson and Christofer Ovesson

Title: Perspectives on evidence based practice. An analysis of the debate about evidence based social work in Sweden. [translated title]

Supervisor: Anders Östnäs

Assessor: Marcus Knutagård

The aim of this study was to examine and analyze the ongoing Swedish debate on the evidence-based practice (EBP), and thereby be able to present an idea of why the debate arose and continues. We used perspective analysis to analyze debate articles published in two of Swedens leading journals within the subject of social work, Socionomen and Socialvetenskaplig tidskrift. The articles were published between 2005-2014 and mainly written by university researchers and representatives from the Swedish authority Socialstyrelsen. Three main themes were identified: EBP as an idea (including sub-themes as the impact on the profession and client, and discussions regarding the definition of EBP), how EBP should be implemented and by whom, and discussions regarding whether EBP causes medicalization of social work or not. The analysis was based on social constructivism and new institutionalism. The results show contradictions between the perspectives in their views on who should lead and develop the social work practice, and how. Furthermore differed the perspectives approach to quantitatively and qualitatively based knowledge. The results also showed that the debate is part of a translation of the idea of EBP, and that it's inevitable when the idea taken from the medical field is going to be implemented within social work practice.

Key words: evidence based practice, debate, organization, social work, Sweden

Innehållsförteckning

1	Problemformulering	4
1.1	Syfte	6
1.2	Frågeställningar	6
2	Om evidensbaserad praktik	6
2.1	Evidensbaserad praktik (EBP)	6
	<i>Två definitioner av EBP</i>	6
	<i>EBP:s utveckling i Sverige</i>	7
2.2	Metoder för tillförlitlig evidens	9
	<i>RCT-studier</i>	9
	<i>Systematiska översikter</i>	10
3	Metod	11
3.1	Perspektivanalys	11
3.2	Metodens förtjänster och begränsningar	12
3.3	Empiri och urval	13
3.4	Analytiskt tillvägagångssätt	15
3.5	Metodens tillförlitlighet	16
3.6	Etiska överväganden	17
3.7	Arbetsfördelning	18
4	Teori	19
4.1	Kontroversstudier	19
4.2	Socialkonstruktivism	20
	<i>En socialkonstruktivistisk syn på utveckling</i>	20
	<i>Konstruktioner av den sociala verkligheten</i>	21
4.3	Nyinstitutionell organisationsteori	22
	<i>Förändringen av ett organisatoriskt fält</i>	23
	<i>Översättningar av idéer</i>	24
	<i>Idéproducenter och standarder</i>	25
	<i>Förpackningar av idéer</i>	25
5	Tidigare forskning	26
5.1	Socialarbetarnas syn på och användning av EBP	26
5.2	Institutionaliseringen av EBP	28

5.3 EBP som uttryck för politik	28
5.4 Vetenskaplig evidens?	29
6 Resultat och analys	30
6.1 Presentation av två perspektiv	31
6.2 EBP som idé	31
<i>Begreppet EBP och dess verktyg</i>	34
<i>Påverkan på professionen</i>	37
<i>Konsekvenser för brukare</i>	38
<i>EBP som politik</i>	40
<i>EBP - En social konstruktion?</i>	41
<i>EBP - en löst eller väl förpackad idé?</i>	42
6.3 Hur ska EBP implementeras och utvecklas, och av vem?	43
<i>Utbildningens roll</i>	47
<i>EBP:s idéproducenter och idéspridning</i>	49
6.4 En medikalisering av socialt arbete?	51
<i>EBP - en idé under förhandling</i>	56
6.5 Sammanfattning av perspektiven	57
7 Slutdiskussion	60
8 Referenslista	64
Bilaga 1: Empiri	68

1 Problemformulering

Samhället har sedan 1980-talet marknadsiserats på flera områden. Olika samhällsliga funktioner har iklätts en språkdräkt som har sitt ursprung från ekonomin och även den offentliga sektorn betraktas i detta ljus som en marknad. Begrepp som konkurrens, valfrihet, kund-/brukarorientering och effektivitet förekommer allt oftare. Det här ekonomiska tänkandet och sättet att betrakta hur samhällets institutioner ska styras kallas för New Public Management (NPM) och har påverkat den offentliga sektorn i många länder i västvärlden, däribland Sverige (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Det handlar konkret om att styrningsideal från näringslivet skulle råda bot på den bristande effektivitet som ansågs råda inom offentliga verksamhet. Dessa nya och förändrade krav på hur offentliga verksamheter ska styras och kontrolleras har förändrat arbetsvillkoren för många professionella som arbetar inom den offentliga sektorn. Det har påverkat flera delar av arbetet, exempelvis hur det ska organiseras, vem som har delegation att fatta beslut, hur verksamheten följs upp och vilken kunskapssyn och legitimitet som verksamheten baseras på (Liljegren & Parding 2010, s. 271).

Socialt arbete beskrivs ofta som en organisationsberoende profession. Socialarbetarna är beroende av en organisation för att få tillgång till de resurser och verktyg samt den tjänstemannamakt de behöver för att kunna utföra sitt arbete. Samtidigt är organisationerna inom socialt arbete påverkade av normer och värderingar som finns i omgivningen, i form av lagstiftning, politik och hur samhället i övrigt är organiserat (Bergmark & Lundström 2011a, s. 169). Evidensbaserad praktik (EBP) följer den NPM-anda som i stor utsträckning har kommit att prägla socialt arbete i Sverige de senaste två decennierna. EBP innebär att arbetet ska vara baserat på vetenskaplig kunskap, bland annat för att kunna mäta insatsers effektivitet och resultat (Svensson et al. 2008). Ett centralt fokus inom EBP är att genom utvärderingar av olika insatsers effekt kunna ge brukarna den bästa möjliga vården. Som ett led i att kunna mäta insatsers effekt har flera manualbaserade bedömnings- och utvärderingsinstrument implementerats i socialt arbete (Liljegren & Parding, 2010, 271f).

Sveriges samhällsekonomiska utveckling har de senaste decennierna varit begränsad. Detta har ökat omgivningens krav på att skattepengarna ska användas på ett effektivt sätt. Samtidigt har även kraven på brukarnas inflytande ökat. Det medborgerliga intresset har i sin tur ökat det politiska och mediala intresset för socialtjänsten (Tengvald 2008, s. 20). En organisation som ständigt är utsatt för

granskning av omgivningen måste anpassa sig till dessa förhållanden. För socialtjänsten handlar det om kunna visa verksamhetens effektivitet, det handlar såväl om att hålla kostnaderna nere som att visa att resultaten av verksamhetens arbete håller god kvalitet. Som en del av en strävan efter en bättre verksamhet och legitimitet i förhållande till omgivningen har Socialstyrelsen valt att arbeta för just en evidensbaserad praktik (EBP).

År 1999 utformade Socialstyrelsen, på regeringens uppdrag, ett program kallat "Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten" (Svanevie 2011, s. 116). Evidensbaserat arbete skulle införas och implementeras på socialtjänsten runt om i landet. I samband med att det nationella programmet lanserades år 2000 fick frågan om EBP genast stort utrymme inom den akademiska världen och debatten startade på allvar. Kritiker menade att det vetenskapliga kunskapsidealet inte kunde fånga det sociala arbetets komplexitet (Svanevie 2011, s. 157ff). Kritiken har framförallt riktat sig mot ett instrumentellt och rationellt förhållningssätt och menar att unika värden och erfarenheter från området trängs undan (Bergmark & Lundström 2006, s. 171f).

Arbetet med att implementera EBP inom socialtjänsten i Sverige har nu pågått i 15 år och har naturligtvis förändrats och utvecklats under denna tid. Debatten kring kunskapssynen och hur EBP påverkar socialt arbete pågår dock fortfarande i lika stor omfattning (Engelmark 2013, s. 3). Aktörerna i den debatt vi valt att studera består nästan enbart av forskare från universitet och forskare som företräder Socialstyrelsen och argumenten bygger till stor del på vetenskap. Den skiljer sig dock från en vetenskaplig kontrovers då den även innehåller moraliska, politiska och ekonomiska argument. Den kan därför anses vara en vetenskapsbaserad kontrovers (Brante & Norman 1995).

Vad kan då kontroversen kring EBP säga oss och varför har vi valt att studera den? Eftersom aktörerna i debatten är specialister på området (och därför kan studera den andra sidans argument och antaganden extra noga) kan deras argument tydliggöra svagheter i den andra sidans ståndpunkter och ge oss ett bra underlag för att belysa och försöka förstå varför vissa argument förekommer (ibid.). Eftersom debatten om evidensbaserad praktik dessutom speglar det sociala arbetets utveckling och förs av personer som kan påverka dess framtid är det intressant att studera

vilka förtjänster och problem som identifieras. De konsekvenser som lyfts fram och förslag på lösningar som ges, påverkar eller kan komma att påverka det sociala arbetet och dess organisering.

1.1 Syfte

Vårt syfte är att studera och analysera den pågående svenska debatten om en evidensbaserad praktik, och på så sätt kunna ge en bild av varför debatten uppstått och fortgår.

1.2 Frågeställningar

- Vilka perspektiv finns på införandet av EBP i Sverige?
- Hur skiljer sig perspektiven åt?
- Varför uppstår kontroverser kring EBP och dess införande?

2 Om evidensbaserad praktik

Då begreppet *evidensbaserad praktik* (EBP) är centralt i vår uppsats kommer vi i det här avsnittet beskriva innebörden av EBP, definitioner av begreppet samt dess framväxt. Efter det kommer vi kort att beskriva de två metoder som oftast symboliserar tillförlitlig evidens inom EBP.

2.1 Evidensbaserad praktik (EBP)

EBP kan beskrivas som ett program för en vetenskaplig säkring av det sociala arbetet. Tanken är att socialt arbete, istället för att styras av ideologi, lagtolkning och den enskilde socialarbetarens erfarenheter eller ”känsla”, ska användas och utgå från vetenskaplig kunskap. Inom medicinens område är idealet att vetenskap, och forskning om olika behandlingars effekter, ska ligga till grund för den professionelles handlingar. Det är ett liknande förhållningssätt man eftersträvar med EBP inom socialt arbete (Bergmark, Bergmark & Lundström 2011).

Två definitioner av EBP

Den ursprungliga varianten av EBP bygger på en import från det medicinska områdets motsvarighet EBM (evidence-based medicine) och bygger på att den enskilde praktikern aktivt ska granska vetenskapliga publikationer och databaser (Bergmark & Lundström 2011a, s. 165). När modellen

började appliceras på det sociala arbetet formulerades den om till att innefatta följande steg: ”a) formulerandet av kliniska frågeställningar; b) sökning efter bästa tänkbara vetenskapliga underlag; c) kritisk värdering av det vetenskapliga underlaget; d) val av åtgärd med utgångspunkt i det vetenskapliga underlaget; e) utvärdering av effekterna av åtgärden [...] Till detta förs vanligtvis också ett tilläg om att valet av åtgärd skall anpassas efter klientens specifika karaktäristiska, värderingar och preferenser.” (Bergmark & Lundström 2011a, s. 165).

Under senare år har den ursprungliga modellen börjat sammanfattas på ett annat sätt. Från att den evidensbaserade kunskapen varit primärt i fokus har nu brukarens utrymme utökats genom att man talar om EBP:s tre beståndsdelar: 1) vetenskaplig evidens; 2) brukarens önskemål och preferenser; 3) den professionelles kunnande och kliniska erfarenhet. Dessa tre kunskapskällor ska vägas samman och brukarens inflytande ökar då meningen är att denne själv ska vara med i beslutet när insats väljs, efter att ha fått för- och nackdelar förklarade för sig (Bergmark et al. 2011, s. 23f). Denna modell strävar efter en slags vetenskapligt uppdaterad socialarbetare och har kallats den *upplyste praktikern* (vilket vi framöver kommer att kalla denna definition av EBP i vår text) (Bergmark & Lundström 2011a, s. 165).

Den andra, ofta förekommande, definitionen/modellen av EBP har kallats *riktlinjer* och är ett försök att genom införandet av dessa se till att praktiker verkligen använder evidensbaserade insatser (Bergmark et al. 2011, s. 16). Meningen är att riktlinjer och andra sammanställningar av forskning ska presenteras för, och användas av praktiker. Eftersom den ursprungliga modellen är svår att genomföra (kräver resurser, tid och andra förutsättningar samt att praktikern verkligen söker kunskap på egen hand) anses det att riktlinjer måste produceras för att EBP ska bli verklighet. Forskare eller myndigheter tar fram riktlinjer för vilka insatser som ska användas för respektive grupp av brukare (Bergmark et al. 2011, s. 16).

EBP:s utveckling i Sverige

Forskningen inom socialt arbete kom igång i Sverige under 1980-talet. Den var då inriktad på organiseringen och brukares förhållanden inom socialvården. Även om förhållandet mellan praktik och forskning diskuterades så fanns det då ingen egentlig debatt om forskningsbaserad praktik. Effektstudier och föregångarna till EBP som utvecklades i USA och Storbritannien under 1970- och

1980-talet gick den svenska forskningen förbi. Under 1990-talet började man dock intressera sig för utvärderingar vilket ledde fram till att evidensbaserat socialt arbete kom på dagordningen under slutet av 1990-talet (Bergmark et al. 2011, s. 39f).

Till skillnad från USA, där det var professionen och dess forskare som drev på utvecklingen, blev det i Sverige staten (genom Socialstyrelsen) som uppifrån tog initiativ till ökad effektivitet och mer utvärderingar. Diskussionerna kring evidensrelaterade frågor drevs från början av CUS (Centrum för utvärdering av socialt arbete) och sedan av dess efterföljare IMS (Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete). IMS slogs ihop med Socialstyrelsens övriga organisation år 2010 (Bergmark et al. 2011, s. 39f). Vi har i vår text valt att använda benämningen *Socialstyrelsen* även vid de tillfällen IMS förekommer i diskussionerna.

I början av 2000-talet startades projektet *Kunskapsutveckling inom socialtjänsten* vars syfte var att skapa en struktur för systematisk kunskapsuppbyggnad och effektiv informationsspridning för att socialtjänstens insatser skulle bli mer baserade på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Socialstyrelsen förespråkade från början EBP i form av den *upplyste praktikern* och betonade brukarperspektivet. Den mest framträdande delen av projektet bestod av försök att i tre städer koppla ihop praktiken med socionomutbildningarna och att engagera socialarbetarna i att utvärdera sina egna verksamheter (Bergmark et al. 2011, s. 42ff).

Socialstyrelsens fokus har sedan dess gradvis flyttats till att argumentera för en form av EBP som bygger på RCT-studier (mer om dessa nedan) och att centralt producerade riktlinjer och systematiska översikter ska användas som verktyg för socialarbetare att arbeta mer evidensbaserat. Det vill säga att fokus har hamnat närmre den typ av EBP som bygger på *riktlinjer* (Bergmark et al. 2011, s. 44).

2008 publicerades den statliga utredningen *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten, till nytta för brukaren* (SOU 2008:18) som sammanfattar diskussionerna kring EBP i Sverige och kommer fram till att målet på lång sikt är att utveckla en evidensbaserad praktik inom socialtjänsten, det vill säga mer fokus på EBP som den *upplyste praktikern*. Utredarna föreslår att utvecklingen ska ske på nationell och lokal nivå och att samarbetet mellan stat och kommun ska förstärkas för att kunna

skapa strukturer och ekonomiska förutsättningar för att utveckla en evidensbaserad praktik (Bergmark et al. 2011, s. 45f). 2011 gjordes för första gången en överenskommelse mellan staten och SKL (Sveriges kommuner och landsting) om ett samarbete kring utvecklingsarbetet. Sedan dess har nya överenskommelser gjorts på årsbasis, de strategiska målen har förändrats och den gemensamma styrningen vidareutvecklats (SKL 2014).

2.2 Metoder för tillförlitlig evidens

Inom EBP-projektet finns det framförallt två metoder som anses kunna ge ett tillförlitligt resultat vid effektutvärderingar, detta gäller såväl om inriktningen är *riktlinjer* som den *upplyste praktikern*. Dessa två metoder presenteras i detta avsnitt.

RCT-studier

För att en insats effekt ska kunna anses vara vetenskapligt bevisad (evidensbaserad) använder forskare sig av effektutvärderingar. I effektutvärderingarna utreds om en insats har förväntade effekter för en viss grupp individer. För att kunna avgöra att det är just insatsen som ger effekt måste denna skiljas från andra faktorer, exempelvis att alla brukare är olika och har olika förutsättningar för att kunna tillgodogöra sig en behandling. Det är dock svårt att visa att det är just insatsen som orsakat en effekt, därför måste det *göras troligt* att förändringarna hos en brukare är följden av en insats. Detta kan man göra genom att använda sig av en kontrollgrupp som visar vad som skulle hänt samma individer om de inte hade fått insatsen (Sundell 2008, s. 47ff).

När det gäller RCT-studier (randomized controlled trials) är det framförallt den slumpmässiga indelningen av individer, i experiment- respektive kontrollgrupp, som ger den dess vetenskapliga tyngd (Bergmark et al. 2011, s. 51). Genom den slumpmässiga indelningen anses, teoretiskt sett, grupperna bli genomsnittligt lika då bakgrundsfaktorerna förväntas delas lika på de två grupperna. På så sätt anses effekterna kunna knytas till behandlingen och inte andra faktorer (Sundell 2008, s. 53). De övriga faktorerna och förhållandena som kan tänkas påverka resultatet ska vara kontrollerade. Detta innebär att insatsen ska vara standardiserad vad det gäller innehåll och omfattning och den ska inrikta sig mot individer med en entydig problembild (individer med mer sammansatta problem utesluts) (Bergmark et al. 2011, s. 52).

Det man mäter i denna (och andra) effektutvärderingar är alltså *effekt*, det vill säga den observerade relationen mellan en insats och ett utfall. Resultatet blir kvantitativ data i form av en *effektstorlek* som beskriver storleken och riktningen på effekten av en insats (Jergeby 2008, s. 211f).

Systematiska översikter

En systematisk översikt är benämningen på en metod som används för att (efter en definierad fråga) leta, välja ut och sammanfatta forskning. En vanlig fråga är hur effektiv en insats är men man kan också studera metoder som används för att ställa diagnos och göra bedömningar.

Det finns fyra punkter som särskiljer systematiska översikter från andra forskningsöversikter:

Målgruppen består i första hand av beslutsfattare, professionella och brukare (då målet är att bidra med ett beslutsunderlag), ambitionen är att väga samman forskningsresultat från alla kända och relevanta studier, revideringar ska göras när nya forskningsresultat publiceras eller när brister i sammanställningen upptäcks, alla arbetsmoment utförs enligt ett protokoll och viktiga beslut och åtgärder dokumenteras (viktigt med transparens för att kunna värdera om slutsatserna är korrekta).

Det är främst på verksamhets- och policynivå som översikterna kan bidra till socialt arbete.

Exempelvis när nationella riktlinjer ska produceras eller när en kommun står inför ett visst problem (exempelvis ungdomsbrottslighet eller hemlöshet) som kräver en verksamhetsutveckling och de har ett antal insatser att välja mellan (Anttila 2008, s. 88ff).

Systematiska översikter kan även gå under benämningen kunskapssammanställning och kunskapsöversikt (Bergmark et al. 2011, s. 59). Vi kommer huvudsakligen att använda benämningen *kunskapssammanställning* men i resultatredovisningen förekommer även de andra benämningarna.

De systematiska översikter som går ut på att aggregera kvantitativ data (till skillnad från till exempel litteraturstudier) kan även beskrivas med begreppet metaanalys (Bohlin 2011, s. 44).

Metaanalys är en metod för att sammanväga kvantitativ data från en mängd separata primärstudier (i första hand RCT-studier) (Bohlin 2011, s. 41f).

3 Metod

Vi kommer i denna del att presentera och motivera vårt val av metod samt dess förtjänster och begränsningar. Vi kommer även att presentera vårt val av empiri, det vill säga det material som vi valt att använda för att kunna uppfylla syftet med vår studie och svara på våra frågeställningar. Vi kommer även att redogöra för hur vi gått tillväga i vår bearbetning och analys av materialet, diskutera hur tillförlitlig vår metod är samt resonera kring etiska överväganden.

Som uppsatsskrivare måste vi avgöra vilken typ av data som bäst kan ge oss svar på vår frågeställning och därför också vilken metod som bäst kan ge oss denna data (Ahrne & Svensson 2011, s. 23). Kvalitativ forskning är ett begrepp som innefattar många olika metoder och former av forskningsstrategier, därför finns det också många olika definitioner av begreppet. Några generella huvuddrag är att kvalitativa undersökningar ofta är induktiva (teori genereras av empiri), de är tolkningsinriktade (fokus ligger på att förstå den sociala verkligheten med grund i hur deltagarna i en viss miljö tolkar verkligheten) samt att de har en konstruktivistisk grund (sociala företeelser skapas i samspelet mellan individer) (Bryman 2011, s. 340ff). Då vi vill undersöka och analysera innehållet i debatten kring EBP har vi valt en kvalitativ metod. Detta ger oss möjlighet att undersöka deltagarnas perspektiv, försöka tolka och förstå perspektiven i deras kontext samt samspelet dem emellan.

3.1 Perspektivanalys

Då vår empiri består av debattartiklar ur tidskrifter kommer vi att använda oss av en kvalitativ innehållsanalys som metod för att tolka dessa. Det finns olika sätt att göra en innehållsanalys och den ansats vi valt att utgå ifrån är en perspektivanalys.

Perspektivanalysen har sin grund i socialkonstruktivistisk teori (mer om socialkonstruktivism under punk 4.1 nedan). Genom att använda denna ansats kan vi tolka och analysera de problemperspektiv som de olika aktörerna i debatten om EBP förmedlar i form av resonemang om problem, omfattning och lösningar, samt illustrationer (exempelvis metaforer och typexempel). Vi kan studera hur de olika perspektiven i debatten är uppbyggda och hur de hänger samman (Jönson 2010, s. 25).

I vår studie används perspektivansatsen både som teori och som verktyg för att göra vår analys, men även som en del av vår metod. Detta genom att använda ett analyschema såväl när vi analyserar som när vi bearbetar och kodar vårt material (mer om vårt analyschema under punkt 3.4) (jfr Jönson 2010, s. 26).

3.2 Metodens förtjänster och begränsningar

Aktörerna i en debatt utvecklar ofta sina perspektiv i polemik med andras uppfattningar om ett ämne, de tar karaktären av ett motperspektiv. Perspektiven kan tillhandahålla roller och fördela auktoritet, de kan rama in ett fenomen på ett sätt som gör vissa tolkningar trovärdigare än andra (Jönson 2010, s. 84). En förtjänst med perspektivanalys är att denna ansats kan ge oss verktyg för att analysera beståndsdelarna i debattens olika perspektiv.

En begränsning med perspektivanalysen är att när perspektiven sammanställs med hjälp av ett analyschema tar de karaktären av idealtyper som inte helt överensstämmer med verklighetens komplexitet. Enligt Jönson (2010, s. 26) är detta dock inget stort problem då arbetet med att bena upp perspektiven inte är slutresultatet (det handlar inte om att dela upp verkligheten i kategoriska problemperspektiv), syftet är att ge möjlighet att besvara forskningsfrågorna och gå vidare med analys av perspektivens betydelser.

En förtjänst som gäller alla former av innehållsanalys, och som berör vår studie, är att det är en öppen metod i det avseende att det är lätt att beskriva hur urvalet är gjort och hur kodningsschemat är utformat. Med en innehållsanalys av den typ av dokument vi använder riskerar man inte heller att de som studeras påverkas av forskarens närvaro (Bryman 2011, s. 296).

Innehållsanalysen har naturligtvis också sina begränsningar. En av de begränsningar som vi har varit tvungna att ta hänsyn till i vårt arbete är att analysen i högsta grad är beroende av kvaliteten på de dokument den bygger på. Därför har det varit viktigt för oss att bedöma autenticitet (att det är vad det utger sig för att vara), trovärdighet (att det inte finns grund för att tro att dokumentet har förfalskats eller förvrängts) och representativitet (om de dokument som studeras är representativa för alla andra relevanta dokument). En annan begränsning är att det är omöjligt att utforma en kodningsmanual som är helt fri från tolkning från kodarnas sida. Vi har sökt efter underliggande,

outtalat innehåll när vi gjort vår analys och när man letar efter vissa markörer i texter finns det stor risk att man drar ohållbara slutsatser kring detta (Bryman 2011, s. 296f). Det finns fler begränsningar för innehållsanalysen som metod men de vi tagit upp här är det vi anser är viktigast att ha i beaktande för just vår studie.

3.3 Empiri och urval

För att kunna svara på vårt syfte och frågeställningar har vi valt att analysera debattartiklar publicerade i två olika facktidskrifter, *Socionomen* och *Socialvetenskaplig tidskrift*. *Socionomen* ges ut av fackförbundet Akademikerförbundet SSR sedan 1987 och behandlar sociala frågor ur olika perspektiv. Förutom artiklar skrivna av yrkesverksamma socialarbetare och journalister samt vetenskapligt granskade artiklar skrivna av forskare, förs i *Socionomen* en debatt kring aktuella sociala frågor (Socionomen 2014). *Socialvetenskaplig tidskrift* ges ut av Förbundet för forskning i socialt arbete (Socialvetenskaplig tidskrift 2014) och innehåller till störst del granskade vetenskapliga artiklar men det ges också utrymme för debatt kring de publicerade artiklarna. Vi valde dessa tidskrifter på grund av att de aktörer (till största del Socialstyrelsens forskare och universitetsforskare) som kommer till tals, och en del av de som läser tidskrifterna (exempelvis politiker, forskare och chefer på olika nivåer), är aktörer som har möjlighet att påverka utvecklingen av det sociala arbetet. De perspektiv som får utrymme i debatten är därför relevanta för förståelsen av EBP och dess utveckling. Debatt kring EBP har även förekommit i fackförbundet Visions tidning *Social Orage*, den samnordiska vetenskapliga tidskriften *Nordic Social Work Research* och Sveriges universitetslärarförbunds medlemstidning *Universitetsläraren*. Vi har dock valt bort dessa tidskrifter då debatten i dessa inte varit i närheten av lika omfattande, de inte är lika centrala för professionen i Sverige och vi ansåg dessutom att dessa debattartiklar varken kunnat bredda eller fördjupa vårt resultat.

Vi har alltså valt att göra ett målstyrt urval, det vill säga att urvalet inte är slumpmässigt styrt utan att vi gör ett urval som är av relevans för förståelsen av det vi valt att studera. (Bryman 2011, s. 392). I en studie av ett pågående fenomen är valet av tidsperiod för urvalet en öppen fråga (Bryman 2011, s. 286). Vi ville dock samla in tillräckligt mycket material för att kunna bekräfta ett perspektiv eller begrepp, dess betydelse samt kopplingar till andra perspektiv/begrepp. Därför valde vi att manuellt gå igenom samtliga publikationer av *Socionomen* och *Socialvetenskaplig tidskrift* sedan år

2000. När vi började insamlingen av vårt material såg vi att debatten har blossat upp vid olika tidpunkter, första gången i samband med att de första försöken att implementera EBP inleddes, sedan framförallt vid tillfällena när Socialstyrelsen gett ut nya riktlinjer eller när kritiska vetenskapliga artiklar har publicerats. De första debattväxlingarna kring ämnet skedde vid årskiftet 2000/01 och handlade då om Socialstyrelsens *Nationellt förslag för en kunskapsbaserad socialtjänst*. Eftersom debatten rörde just ett förslag som senare ändrades ansåg vi att dessa artiklar inte var aktuella för vår studie. Vi tyckte också att det fanns en poäng i att hålla oss så aktuella som möjligt när vi gjorde vår analys då implementeringen av EBP är en pågående process och därmed förändras med tiden, likaså debatten.

Debatten höll sig sedan lugn (vi har totalt valt bort 9 stycken debattartiklar från åren 2000-2004) vilket får antas bero på att implementeringen av EBP var i sin inledningsfas och att få hade en klar bild av ämnet och vilka konsekvenser det kunde ge. 2005 publicerades sedan en kritisk debattartikel i *Socionomen* som föranledde en debattväxling under den hösten. I början på 2006 publicerades *Mot en evidensbaserad praktik? - Om färdriktningen i socialt arbete* (Bergmark & Lundström 2006) som i slutdiskussionen fick karaktären av en debattartikel och på så sätt också föranledde en debattväxling i *Socialvetenskaplig tidskrift*. Vi ansåg att denna upptrappning av debatten var ett lämpligt ställe att börja vårt urval på och sedan, för att få en tydlig bild av hela debatten, inkludera samtliga debattartiklar i våra utvalda publikationer sedan dess. Vi valde att även inkludera tidigare nämnd vetenskapliga artikel samt ytterligare en som också delvis hade karaktär av en debattartikel.

Insamlingen genomfördes genom att, som tidigare nämnt, manuellt gå igenom våra valda publikationer och leta upp samtliga artiklar kring vårt valda ämne. I *Tabell 1* redovisas antal debattartiklar per år och den visar att debatten har varit pågående under hela perioden 2005-2014. Totalt publicerades 48 debattartiklar, varav 31 i *Socionomen* och 17 i *Socialvetenskaplig tidskrift*.

I *Socialvetenskaplig tidskrift* har diskussionen främst kretsats kring hur metoder ska utvärderas och om det går att mäta deras effekt. Således är

Tabell 1. Antal per år.

Årtal	Antal debattartiklar
2005	4
2006	4
2007	7
2008	6
2009	3
2010	9
2011	3
2012	6
2013	5
2014	1
Totalt	48

det främst universitetsforskare och Socialstyrelsens forskare som varit deltagare i debatten men även en psykolog samt andra representanter för Socialstyrelsen. I *Socionomen* har debattens aktörer, till störst del, varit universitetsforskare samt Socialstyrelsens representanter och forskare. Här har dock även socionomer, enhetschefer och metodutvecklare samt representanter för *Förbundet för forskning i socialt arbete*, *Rainbow* (klientrörelsens samarbetsorganisation) och *Sveriges kommuner och landsting*, vid enstaka tillfällen varit aktörer i debatten.

Vi valde att numrera artiklarna och använda förkortningarna SO1-SO31 för artiklarna i *Socionomen* och SVT1-SVT17 för artiklarna i *Socialvetenskaplig tidskrift*. När vi refererar till debattartiklarna i vår uppsats är det dessa förkortningar vi använder, en förteckning över samtliga artiklar redovisas i *Bilaga 1*.

3.4 Analytiskt tillvägagångssätt

När vårt empiriska material var insamlat påbörjade vi bearbetningen av detta. Vi började med att läsa igenom vårt relativt omfattande material för att få en överblick av vad debatten handlade om. I bakhuvudet hade vi Jönsons (2010) analyschema som är utvecklat för analys av sociala problem, men som även kan användas för andra ändamål, exempelvis kontroversstudier (Jönson 2010, s. 63). När den första genomläsningen var genomförd hade vi en något bättre bild av debatten.

Ett analyschema bör anpassas till studiens syfte och utformning (Jönson 2010, s. 37) vilket vi också gjorde. Vi valde att inspireras av de problemkomponenter Jönson (2010) presenterar i sitt analyschema men frågorna blir naturligtvis annorlunda då vi inte studerar ett socialt problem i sig utan snarare debatten kring hur arbetet med sociala problem ska förbättras. I *tabell 2* presenteras vårt anpassade analyschema, de komponenter och frågor vi utgått från i vår analys. Det ska tilläggas att under analysens gång har ytterligare, mer specifika, analysfrågor ställts till materialet för att kunna bena ut perspektiven i debatten och kunna organisera analysen efter teman, frågorna i *tabell 2* är analysens utgångspunkt.

Tabell 2. Analysschema.

Komponent	Frågor
Karaktär	Hur ser perspektiven på, och hur framställer de, EBP? Hur definieras EBP av de båda perspektiven? Är en evidensbaserad praktik önskvärd och i vilken form?
Orsaker	Vilken syn har perspektiven på socialt arbete och kunskapsutvecklingen inom fältet? Vilka anledningar finns till att EBP ska/inte ska implementeras i nuvarande form?
Konsekvenser	Vilka konsekvenser menar perspektiven att utvecklingen mot en mer eller mindre evidensbaserad praktik kan få? Vilka risker/möjligheter finns för de inblandade aktörerna?
Lösningar	Vilka lösningar presenteras för en positiv utveckling? Vem ska ansvara för utvecklingen av EBP och hur ska det implementeras?
Illustrationer och exempel	Vilka metaforer, bärande begrepp och slagord används när EBP beskrivs?

Med hjälp av vårt analysschema påbörjade vi sedan arbetet med att koda vårt material. Vid kodning söker man efter kategoriseringar av de företeelser som är av intresse. Kodningen är tematisk och det är viktigt att även söka efter det som sägs mellan raderna och iakttä sådant som inte tas upp (Bryman, s. 290). Efter att vi gått igenom vårt material på nytt och antecknat kategorier och iakttagelser i marginalen fortsatte vårt arbete med att vi förde in och sammanställde aktörernas ståndpunkter i ett dokument, kategoriserat efter de teman och koder som hade utformats vid kodningen.

3.5 Metodens tillförlitlighet

I vår typ av studie är det svårt att visa metodens tillförlitlighet i förhållande till begrepp som validitet och reliabilitet. Forskare har ifrågasatt hur relevanta dessa begrepp är inom kvalitativa studier och menar att begreppen bör ges en ny innebörd. Ett sätt att anpassa begreppen till kvalitativ forskning är att istället tala om tillförlitlighet och äkthet (Bryman 2011, s. 351 ff). För att du, som läsare av vår uppsats ska uppfatta den som trovärdig, och förlita dig på att vi verkligen gjort det vi påstår, måste vi alltså övertyga på andra sätt än att kunna visa på validitet och reliabilitet. Att göra uppsatsen transparent är en möjlighet att öka tillförlitligheten (Ahrne & Svensson 2011, s. 2627). Vi har därför försökt att tydligt redogöra för vår forskningsprocess för att visa hur vi resonerat kring vårt metodval. Vi har även försökt vara så tydliga som möjligt med de svagheter som finns med vår

studie. Att göra uppsatsen och vår process transparent ökar tillförlitligheten och kvalitén då det gör den möjlig att diskutera och kritisera (ibid., s. 27).

Svårigheterna att generalisera resultaten tas ofta upp som en av den kvalitativa forskningens svagheter, det vill säga att den inte går att generalisera till större grupper eller användas i en annan miljö. Detta betyder dock inte att generaliserbarhet är betydelselöst för kvalitativa studier (Ahrne & Svensson 2011, s. 29). Vi har i vår uppsats gjort en teoretisk generalisering vilket innebär att vi har relaterat våra resultat till teori istället för till exempel andra organisationer eller tidpunkter (ibid.).

Eftersom vår metod och analys grundar sig i socialkonstruktivism är det extra viktigt att vi i redovisningen av vår studie är tydliga och öppna med vår process, på så sätt kan vi öka tillförlitligheten. Det är viktigt att vara tydlig med vems konstruktioner som redovisas i texten så att inte vår egen analys uppfattas som utsagor från empirin, att vi behandlar utsagorna från de olika debattörerna på ett symmetriskt sätt (ser på likartade utsagor på samma sätt) samt att inte göra anspråk på att förmedla *sanningen* (vi presenterar en *version* av vad som sägs av de olika aktörerna) (Jönson 2010, s. 23).

Båda författarna till denna uppsats har i olika stor utsträckning erfarenhet av hur EBP uppfattas och används i det sociala arbetets praktik. Det är omöjligt att inom kvalitativ forskning vara helt objektiv (Ahrne & Svensson 2011, s. 188ff) och våra egna erfarenheter av EBP på fältet, som ofta varit negativa, har oundvikligen bidragit till att vi har antagit ett mer kritiskt perspektiv i vår studie av diskussionerna kring EBP. Ahrne och Svensson (2011, s. 190) menar att eftersom det är omöjligt att förhålla sig helt objektiv är kraven på noggrannhet i argumentationen för tolkningar och slutsatser höga och att målet för forskningen i stället kanske bör vara att resultaten ska förstås av läsaren samtidigt som den bidrar till ny kunskap. Detta är ytterligare en aspekt vi har tänkt på för att kunna öka uppsatsens tillförlitlighet (detta är även en etisk fråga).

3.6 Etiska överväganden

Eftersom vår studie grundar sig i en innehållsanalys av offentliga debattartiklar har vi inte haft etiska överväganden att ta ställning till i form av etiska principer så som exempelvis informationskrav och konfidentialitet. Utförare av en innehållsanalys av texter som är publikt

tillgängliga skulle förvisso behöva överväga bland annat om författaren av den studerade texten kan lida skada och om man inkräktar på privatliv. Eftersom vi har analyserat debattartiklar som strikt rör ämnet EBP och är offentligt publicerade i tidskrifter anser vi dock oss inte behöva göra några sådana överväganden.

Den etiska frågeställningen kan dock sträcka sig längre än de etiska riktlinjer som exempelvis Vetenskapsrådet (u.å.) gett ut avseende informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav. Utvecklingen inom området går mot att även en undersöknings kvalitet mäts för att säkerställa dess etiska integritet (Bryman 2011, s. 139f). Sådana riktlinjer är mer inriktade på större forskningsprojekt men om kvalitet anses vara en del av det etiska området skulle även en mindre studie som vår uppsats kunna behöva motivera varför ett visst urval har gjorts eller varför utformningen av metoden ser ut som den gör, för att få ett etiskt godkännande.

3.7 Arbetsfördelning

Denna uppsats är resultatet av ett nära samarbete mellan de två författarna. Förarbetet genomfördes genom att gemensamt diskutera teorier, tidigare forskning, litteratur, tidigare kunskaper inom ämnet, möjliga val av empiri och metod samt möjliga utformningar av studien. Vid insamlandet av empiri och genomgång av denna delades arbetet upp i den mån det var möjligt. Båda författarna har läst all empiri för att få en överblick av materialet men den fortsatta bearbetningen delades upp. Val och bearbetning av koder och teman diskuterades dock under denna process för att få ett sammansatt resultat. Arbetet med att analysera empirin har delats upp efter teman och underteman men med en ständigt pågående diskussion och gemensamma reflektioner kring resultat och slutsatser. Problemformulering, syfte, frågeställning och slutdiskussion har skrivits gemensamt. Eftersom vi gjort förarbetet tillsammans kunde vi dela upp övriga delar av uppsatsen för att effektivisera arbetet men det har varit viktigt för oss att diskutera och låta varandra ge synpunkter på texten. Slutligen har vi tillsammans bearbetat text och utformning för att få ett så samstämmigt språk som möjligt.

4 Teori

Eftersom vår studie är en form av kontroversstudie har vi valt att först i denna del kort presentera grunderna för kontroversstudier. När man genomför denna typ av studier är det viktigt att precisera begrepp och analysverktyg (Hallberg & Bragesjö 2003). Vi presenterar därför vidare i denna del vår teoretiska utgångspunkt som är socialkonstruktivismen, vilken ligger till grund för vår tolkning och analys av de perspektiv som finns i debatten kring EBP. Organisatoriska fält är sociala konstruktioner och i högsta grad föränderliga (Linde & Svensson 2013, s. 9), det finns anledning att anta att EBP har och kommer att påverka det sociala arbetets fält. För att fördjupa analysen ytterligare kommer vi därför att använda oss av nyinstitutionell organisationsteori för att spegla debatten ur ett organisationsteoretiskt perspektiv. Nedan presenterar vi kort dessa teorier samt de begrepp vi kommer att använda oss av i vår analys.

4.1 Kontroversstudier

I kontroversstudier studeras kontroverser där forskare, experter, politiker och allmänheten med flera är eller kan vara inblandade (Hallberg & Bragesjö 2003). I vår uppsats studeras en vetenskapsbaserad kontrovers som skiljer sig från en vetenskaplig kontrovers (med enbart vetenskapliga argument) då den även innehåller moraliska, politiska och ekonomiska argument (Brante & Norman 1995). Vetenskapskontroverser, och som i det här fallet vetenskapsbaserade kontroverser, utmärker sig genom att olika aktörer tar motsatt ställning i en fråga som handlar om kunskapsanspråk. Eftersom kontroverserna handlar om seriösa problem för forskare och politiker så väl som för allmänheten innebär kontroversstudier ”analyser av vetenskapligt viktiga frågor i ett socialt kraftspel” (Hallberg & Bragesjö 2003, s. 6). Kontroversstudiernas teoretiska utgångspunkt har sin grund i kritiken mot den traditionella synen på vetenskaplig kunskap som växte fram under 1970-talet. Man motsatte sig då synen på vetenskapen som ett helt rationellt projekt och ville visa att kunskap också har sociala grunder (Hallberg & Bragesjö 2003).

Kontroverserna kring forskning och kunskap har ökat de senaste åren. Enligt Hallberg & Bragesjö (2003) beror det på förändringar inom forskningen och i samhället. Dessa förändringar påverkar otvivelaktigt ämnet socialt arbete. Det handlar exempelvis om att dagens forskningsproblem har en mångvetenskaplig karaktär och kan studeras av olika forskargrupper ur olika perspektiv. Olika

forskare kan därmed argumentera för sina resultat på ett övertygande sätt samtidigt som de står i motsats till andra forskares resultat. Politiken och forskningen står allt närmare varandra då politik och näringsliv behöver experter för att ge trovärdighet till sina förslag och kan ge stöd åt forskning som anses vara nödvändig. Även opinionsbildare, intresseföreningar och sociala rörelser söker forskarstöd för att legitimera sina anspråk och vinna tvister. Vetenskapen fungerar i dessa sammanhang som garanti för saklighet och väl underbyggda resonemang. Ytterligare en förändring är att allmänheten har ett allt högre kunskapskrav vilket skapar frågor om vem som har tolkningsföreträde och vilken kunskap som ska gälla när det finns motsägande perspektiv (Hallberg & Bragesjö 2003).

4.2 Socialkonstruktivism

I vår studie har vi valt att utgå från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Med socialkonstruktivismen som kritiskt perspektiv utgår man från att något som på ytan ter sig vara naturligt eller är en naturlig utveckling, under ytan faktiskt påverkas av komplicerade sociala processer. Generellt kan man säga att ”den grundläggande principen är att inte acceptera sociala företeelsers ’naturlighet’, att de alltid varit sådana, att de inte kan vara annorlunda och att de inte skulle vara av människan skapade storheter” (Barlebo Wenneberg 2001, s. 62). Det som vi uppfattar som verklighet skapas i samverkan mellan människor och kan ständigt omförhandlas. Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv fokuserar därmed på interaktionen mellan människor och de processer som skapar våra uppfattningar om hur saker och ting är samt konsekvenserna av dessa uppfattningar (Jönson 2010, s. 17).

En socialkonstruktivistisk syn på utveckling

Inom vissa fält kan en utveckling uppfattas som determinerad, det finns bara ett på förhand bestämt sätt som utvecklingen går framåt. Med detta synsätt kan utvecklingen inte påverkas av mänskliga krav eller önskemål utifrån. Utvecklingen är bestämd av en rationalitet som bara kan se ut på ett sätt. Ett exempel är teknologiutvecklingen där en ny, något mer effektiv dator, bara kan utvecklas på ett sätt jämfört med en äldre modell. Det finns en inre logik som bara kan yttra sig på ett sätt (Barlebo Wenneberg 2001, s. 58ff).

Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är kritiskt till denna syn på utveckling. Utvecklingen bygger inte på någon inneboende rationalitet utan det är de inblandade aktörernas intressen, praxis och världsbild som bestämmer hur, exempelvis teknologin, utformas och i vilken riktning utvecklingen går. Diskussioner kring vilken utveckling som ger den största effekten bidrar till utvecklingen men socialkonstruktivismens poäng är att diskussionen pågår inom en kultur eller praxis, där det mål eller norm som effektiviteten mäts utifrån redan finns bestämd i förväg. Det finns bara effektivitet inom ramen för en viss kultur. Det finns dock inget som säger att effektivitet måste mätas på det sätt som är bestämt, även om det anses vara det rationella sättet (Barlebo Wenneberg 2001, s. 58ff).

Konstruktioner av den sociala verkligheten

Det socialkonstruktivistiska perspektivets syn på utveckling är ett exempel på hur perspektivet kan användas för att dekonstruera sociala företeelser. Socialkonstruktivismen innehåller dock även teorier för hur konstruktionerna går till. Den första utformningen av en sådan teori stod Berger och Luckmann för (Barlebo Wenneberg 2001, s. 70), och vi kommer här kortfattat att redogöra för den.

Enligt teorin har människan av naturen en benägenhet att utforma vanor. Efterhand sprider sig dessa vanor till andra människor runtomkring som inte själva varit med att utforma vanorna, de blir *externaliserade*. Efterhand uppstår institutioner som sprider sig längre än mellan två människor. Vårt samhälle består av en stor mängd sådana institutioner. Människor tar till sig dessa institutioner och tar dem för givna. På så sätt existerar den sociala verkligheten oberoende av de människor som befinner sig i den (samhället är en objektiv verklighet), det har skett en *objektivering*. Den sociala verkligheten är inte bara något som finns runtomkring människan utan den påverkar också det inre. Barn lär sig exempelvis den sociala världens normer och institutioner (de *internaliserar* dessa) och blir på så sätt en social varelse (Barlebo Wenneberg 2001, s. 71f).

När institutioner ska spridas till personer som inte varit med om att skapa dem är det viktigt och nödvändigt med en *legitimering*. Institutionerna kommer att ifrågasättas och därför måste de legitimeras genom att förklara den sociala och institutionella ordningen så att den verkar meningsfull. Under legitimeringsprocessen kan det bli nödvändigt att dölja att institutionerna är uppkomna på ett tillfälligt sätt. På detta sätt kan den institutionella ordningen framstå som att det inte kan vara på något annat sätt, den blir *reifierad*, och de sociala institutionerna objektiveras och

kan ses som ett verkligt ting som inte går att få bort. Människor socialiseras, exempelvis på sina arbetsplatser, när de internaliserar dessa normer och handlingsmönster (Barlebo Wenneberg 2001, s. 72f).

En typ av konstruktioner är de som är kausala, det vill säga små, omedvetna, gradvisa förändringar utan någon medveten aktör. Socialkonstruktivismen behandlar dock egentligen bara den andra typen av konstruktion, nämligen en idealistisk (tankemässig) konstruktion, exempelvis när en subjektiv verklighet ingår i konstruktionen av den sociala verkligheten. Här finns en medveten aktör (konstruktör) som skapar medvetna sociala konstruktioner av uppfattningar eller kunskaper om verkligheten (Barlebo Wenneberg 2001, s. 74).

4.3 Nyinstitutionell organisationsteori

Det sociala arbetets organisationer bedöms oftare efter de förväntningar och uppfyllelse av normer som omgivningen lägger på dem, än på vilka faktiska resultat de uppnår. Omvärlden ställer fler krav än bara de formella målen. Det räcker inte med att hjälpa en brukare, det finns också synpunkter på hur det ska göras och det finns ofta en förväntan som sträcker sig längre än de formella målen. Synen på vad exempelvis socialtjänsten ska vara och göra ändras därför över tid, balansen mellan kontroll och stöd kan till exempel variera. Detta gör att denna typ av organisationer är känsliga för förändringar i omgivningen. Hur sådana organisationer upprätthåller sin *legitimitet* är en av de frågor som de nyinstitutionella organisationsforskarna har intresserat sig för (Linde & Svensson 2013).

Inom den nyinstitutionella teorin är *institution* ett centralt begrepp. Det finns många definitioner av begreppet, Linde och Svensson (2013) föreslår att man ska beskriva institutioner som att de ”växer fram ur vår vana att skapa vanor” (Linde & Svensson 2013, s. 12). I samspel med andra utför vi ofta handlingar på ett visst sätt. Med tiden framstår detta sätt som det naturliga att göra. Detta kan bidra till att minska osäkerheten i en instabil omvärld. Institutioner skapas alltså i en interaktion över tid och har en kontrollerande funktion då de för med sig ett mönster för hur människor ska handla, de reglerar organisationers och individers handlande.

Det är förhållandet mellan organisation och institution som nyinstitutionella forskare intresserar sig för. Institutionen styr organiseringen men organisationer gestaltar och manifesterar också institutioner. Processen av när en social ordning etableras kallas för institutionalisering. Under denna process förses det som repeterats, och blivit ordningar, med legitimerande motiveringar. Dessa blir sedan självförstärkande och om ordningen ifrågasätts får den försvarare (Linde & Svensson 2013, s. 11ff). Aktörerna inom en organisation baserar sina val och sitt agerande på förutsättningar som antas vara för givna. Detta begränsar vilka handlingsalternativ som överhuvudtaget utvärderas och skapar en likformighet mellan organisationer inom ett fält. Nyinstitutionella forskare talar om tre olika drivkrafter för att detta ska ske. Förutom en *tvingande isomorfism* då en dominerande aktör (ofta staten) utformar regler (lagar och förordningar) som organisationerna tvingas följa, finns ytterligare två:

- *Mimetisk isomorfism* - Framgångsrika organisationer påverkar vilka föreställningar som finns. Föreställningarna kan spridas direkt genom exempelvis professionsorganisationer och indirekt genom att flytta personal. Detta innebär att organisationer inom ett fält imiterar varandra. Inom fält, så som människobehandlande yrken, bidrar osäkerhet, bristande legitimitet och import av framgångsrika modeller från andra fält.
- *Normativ isomorfism* - En social process där professionaliseringen av samhället bidrar. När organisationer anställer personer med samma utbildning kommer de att ha liknande normsystem och likartade idéer om vad som är en bra organisation. På så sätt kan organisationer inom ett fält likformas (Stern 1999, s. 84ff).

Många av de nyinstitutionella teorierna grundar sig i ett resonemang kring hur organisationer påverkas av omgivningen och anpassar sig, åtminstone formellt, till kraven för att legitimera sin verksamhet. Nyinstitutionella forskare har dock tagit till sig teorier från andra ämnen och på så sätt har flera olika inriktningar utvecklats. I vår uppsats kommer vi att fokusera på begreppen *idéproducenter* och *standarder*, *översättningar* samt *förpackningar av idéer*, dessa presenteras nedan.

Förändringen av ett organisatoriskt fält

Organisatoriska fält kan ses som en arena där flera organisationer med samma mål samspelar med varandra. Inom ett fält finns *organisatoriska sfärer* som alla kan ha olika *rationaliteter* med olika

legitima handlingsrepertoarer. Inom ett organisatoriskt fält förekommer olika rationaliteter både inom och mellan de olika sfärerna, vilket innebär att olika intressen utvecklas. Detta kan orsaka konflikter, förhandlingar och ibland enande. Ofta anklagar de olika aktörerna varandra för att vara irrationella, trots en gemensam strävan efter legitimitet från omvärlden. Den rationalitet som segrar i en konflikt får makt och kontroll då den kan styra vilken rationalitet som ska gälla i framtiden. Den segrande rationaliteten kan få andra aktörer att tänka och handla på ett visst sätt, skapa en gemenskap kring de som ansluter sig och vägleda människors handlande (påverka i praktiken) (Jonsson 2006, s. 152f).

Med tiden genomgår alla organisatoriska fält och organisationer förändringar. Det kan ses som att idéer, i en process, internaliseras och materialiseras, det vill säga att de institutionaliseras. Förändring kan ske genom ett löpande och ömsesidigt samspel mellan inblandade aktörer. Det kan också ske genom att aktörers intentioner växelvis stärks eller försvagas och vinner eller förlorar därmed dominans med tiden (Jonsson 2006, s. 153f).

Översättningar av idéer

Vissa nyinstitutionella teoretiker ser spridningen av idéer mellan organisationer som en ren kopiering på grund av att organisationerna vill efterlikna varandra för att skaffa sig legitimitet. Idéspridningen går dock också att se som en kontinuerlig förvandling av idéer när de flyttas mellan olika aktörer, det sker en *översättning*. De institutionella kraven bearbetas för att göra dem hanterbara för verksamhetens praktik. Mottagarna av en idé är med detta synsätt även transformatorer av idén. Mottagarnas handlingsutrymme för att förändra idén begränsas av omgivningens förväntningar (främst från det organisatoriska fält man tillhör) och den organisatoriska identiteten, som ger restriktioner för vad som är möjligt och lämpligt att göra. Dessutom är handlingsutrymmet beroende av hur väl en idé är förpackad (mer om detta nedan). Idéer som flyttas mellan olika slags organisatoriska fält ger ofta större utrymme för lokal anpassning medan idéer som kommer från liknande fält lämnar mindre utrymme (Johansson 2006, s. 30f).

Idéproducenter och standarder

Det är dock inte enbart förhållandet mellan lokala aktörer och hur de kopierar eller översätter idéer som nyinstitutionell teori intresserar sig för. Ur ett större perspektiv kan man också se att det finns aktörer som producerar translokala idéer (idéer som finns utan att de nödvändigtvis används i praktiken). Aktörerna är organisationer som skapar, förpackar och skickar ut idéer i organisationen. Med begreppet *standardisering* kan man studera hur detta görs (Johansson 2002). Standarder kan sägas vara olika slags regler. Det finns tre typer av regler:

- *Direktiv* - Tydliga regler som har tydlig avsändare, är tvingande och åtföljs oftast av sanktioner. Ett exempel är lagstiftning.
- *Normer* - Implicita och saknar en uppenbar upphovsman. De är internaliserade och det är ett inre tvång som ger benägenhet att följa dem.
- *Standarder* - Liknar direktiv genom att de är uttryckta av en tydlig avsändare och liknar samtidigt normer då de, formellt sett, är frivilliga och det finns inga sanktioner knutna till dem (Johansson 2006, s. 33f).

Det är den tredje typen, det vill säga *standarder*, vi kommer att intressera oss för i denna uppsats. För att en idé ska få fäste motiveras standarder oftast med att det är i mottagarens intresse att följa dem. Eftersom de är frivilliga att följa är organisationen som vill sprida idéerna väldigt beroende av standardiserarnas (den organisation som försöker införa standarden) legitimitet som främst bygger på en status som experter. Ett vanligt sätt att skaffa sig legitimitet är att knyta an till vetenskap. Ett annat tecken på hur viktigt det är med legitimitet är att framtagningen av en standard ofta är en utdragen process där de kommande användarna ska få insyn och också möjlighet att påverka utformningen (Johansson 2006, s. 33f).

Förpackningar av idéer

En standard består av två delar, en *idé* och dess *förpackning*. Förpackningen är den modell som finns för handlande enligt idén, om idén inte är tillräckligt väl förpackad finns det stort utrymme för mottagaren att omtolka den. För att idén ska kunna implementeras som tänkt måste den förknippas med en modell som tydligt visar hur man ska använda den (Johansson 2006, s. 34f).

Handlingsutrymmet vid översättningar av idéer påverkas av hur väl en idé är förpackad. En otydlig idé ger mycket utrymme för tolkningar medan en välförpackad idé ger lite utrymme för anpassningar (Johansson 2006, s. 30f).

5 Tidigare forskning

Förhållandet mellan vår uppsats och tidigare forskning inom ämnet utmärker sig så till vida att många av aktörerna i debatten också är forskare som studerar ämnet EBP och dess implementering. Argumenten i debatten bygger ofta på deras egna eller andra forskares studier och på sätt och vis hänvisar vi många gånger till tidigare forskning när vi presenterar debattens argument.

Forskningen kring den evidensbaserade praktiken är omfattande. Forskningen berör olika aspekter av ämnet så som exempelvis implementering, ledarskap, utbildning och utvärderingar av metoder. Vi kommer i denna del presentera tidigare forskning som kan ge en grund för förståelsen av debatten och dess innehåll. Vi har försökt ringa in debatten genom att ta upp forskning kring såväl praktikens förhållande till EBP som vetenskapliga och politiska aspekter.

Vi har vi använt LubSearch och Google Scholar och använt begreppen "evidence based practice", "social work", "social services", ebp, organization* i olika kombinationer (även motsvarande begrepp på svenska). På så sätt har vi hittat granskade artiklar och avhandlingar. Vi har även studerat referenslistor för att söka oss vidare och på så sätt hittat ytterligare källor.

5.1 Socialarbetarnas syn på och användning av EBP

I en enkätstudie som Anders Bergmark och Tommy Lundström genomförde år 2008 med socialsekreterare från stora delar av landet, visade det sig att de flesta av de tillfrågade socialsekreterarna inom socialtjänsten tyckte att de i för liten utsträckning använde sig av metoder som har vetenskapligt stöd. Författarna menar att den i stort positiva inställningen till EBP inte behöver betyda att socialsekreterarna har en god kunskap i vad en evidensbaserad metod eller verktyg innebär eller hur införandet av EBP skulle påverka deras arbete. I studien är det en liten grupp som är skeptiska till EBP och menar att det riskerar att försvåra relationsskapandet med brukaren. De som är positiva till riktlinjerna från Socialstyrelsen anser att de behöver göras

tydligare och att det behövs mer stöd för att verkligen kunna följa dem i praktiken. Enligt författarna är den viktigaste empiriska observationen från studien att EBP har fått legitimitet och genomslag inom socialtjänsten, och socialarbetarkåren, under 2000-talet (Bergmark & Lundström 2011a, s.174ff). Författarna diskuterar hur detta kommer sig och anser att en förklaring är en önskan om en starkare professionell identitet, bland annat på grund av den hårda offentliga granskning som professionen ofta utsätts för. Ytterligare en förklaring är att evidensbaserade metoder ännu inte används särskilt ofta i praktiken och att socialsekreterarna kanske inte skulle vara lika positiva till metoderna i sig om de användes oftare. Detta då de ofta upplevdes som stelbenta och dåligt anpassade till brukaren och dennas situation. Om socialarbetarna ställer sig negativa till att genomföra dessa metoder, kommer det, framhåller författarna, innebära stora problem för implementeringen av EBP (ibid.).

I Kajsa Billingers (2010) studie är också här större delen av socialsekreterarna positiva till ny kunskap men de som arbetat länge inom yrket är ofta skeptiska mot olika metoder då de sett många sådana komma och gå under åren. Hennes studie fokuserar på praktikern (socialarbetaren) som kunskapskälla samt beskriver och analyserar socialsekreterares perspektiv i arbetet med EBP. För att kunna uppfylla idén om *den upplyste praktikern*, finns det, enligt Billinger (2010) större och bredare kunskapsbehov än de som kan tillgodoses med dagens kunskapsöversikter. En verksam socialarbetare kan inte enbart fokusera på vilka metoder som har vetenskapligt bevisade effekter, utan måste också hitta en insats som passar brukarens omständigheter samt arbeta alliansskapande och motiverande till förändring och underlätta delaktighet för brukaren. Billinger (2010) menar att det finns en stor risk att socialsekreterarna ansluter sig till idéer som är legitimitetsskapande men att det är i en retorisk form och att idéerna i det praktiska arbetet egentligen inte värdesätts eller används (Billinger 2010, s. 35).

Lisa Skogens (2012) har gjort liknande observationer i en intervjustudie med socialsekreterare som i arbetet med missbrukare använder sig av ASI-intervjuer¹. Studien visar att många anser att det finns fler fördelar än nackdelar med att använda ASI. Det finns dock en stor spridning mellan

¹ ASI-intervjun är ett bedömningsinstrument som används inom missbruksvården och innehåller fyra delar. Först görs en grundintervju med 180 frågor som täcker 7 livsområden (så som missbruk, fysisk och psykisk hälsa, försörjning, kriminalitet etcetera) och därefter använder intervjuaren ett skattningsformulär för att skatta de olika områdena. Efter cirka en vecka genomförs ett återkopplingsamtal där man tillsammans med brukaren går igenom och presenterar helhetsbilden av situationen. 6-8 månader senare görs en uppföljningsintervju (Martinell Barfoed, 2014, s. 6).

socialsekreterarna, från de som baserar största delen av sitt arbete på ASI-intervjuer, till de som anser att de inte kan se att metoden gör någon skillnad. Skogens (2012) påpekar att om socialsekreterarna inte ser nyttan med evidensbaserade metoder som ASI-kommer det att bli svårt att implementera dem i verksamheterna. Vidare visar hennes resultat att yrkesskickligheten förmodligen har större betydelse än instrumentet eller metoden i sig. Skogens (2010, s. 41) menar att hennes resultat kan bekräftas av tidigare forskning inom behandlingsområdet, som visar att det oftast är endast en femtedel av en lyckad behandling kan tillskrivas en specifik metod.

5.2 Institutionaliseringsen av EBP

Kajsa Svanevie (2011) har i sin avhandling *Evidensbaserat socialt arbete: Från idé till praktik* studerat resultatet av arbetet med att etablera EBP i Sverige. Hon frågar sig om användningen av EBP kommer göra den stora skillnad för professionella, forskare och brukare som det i teorin bör göra. Hon har gjort en narrativ studie för att sammanställa en kunskapsöversikt. Detta genom att analysera bland annat beskrivningar, analyser och kartläggningar av, samt debatt om, evidensbaserad praktik och dess olika aspekter. Resultatet visar att EBP har påverkat socialt arbete som disciplin såväl som praktikens och politikens fält. Det finns exempel på fullskaliga implementeringar av EBP, men vissa hinder kvarstår för att EBP ska nå en status som daglig praxis.

Resultatet visar också att den gradvisa anpassningen av EBP motsvarar kriterierna för ett paradigmskifte, godkännande av modellen har bidragit till att ändra struktur och funktion inom de sociala systemen. På organisationsnivå har denna förändring inneburit en pågående institutionalisering. Hur långt institutionaliseringen har nått beror på hur stor individens och organisationens vilja och beredskap är för att förändra, att förstå, och att införa modellen i praktiken. När aktörer har använt en mindre strikt version av den ursprungliga EBP-modellen, har takten på kulturella och institutionella förändringar avtagit. Resultatet visar även att debatten kring EBP har medfört en mer djupgående granskning av modellen (Svanevie 2011).

5.3 EBP som uttryck för politik

I artikeln *Kejsarens nya kläder – implementering av evidensbaserad praktik i socialt arbete* (Denvall & Johansson 2012) analyseras de antaganden som ligger till grund för implementeringen av EBP. Syftet med studien är att ”klarlägga idéer, tankestrukturer och logiska utgångspunkter; vad

vill man åstadkomma, varför och i synnerhet hur?” (Denvall & Johansson 2012, s. 29). Underlaget består av text- och dokumentanalyser av nationella och regionala rapporter, överenskommelser, informationsmaterial och debattartiklar men även observationer och minnesanteckningar från seminarium samt intervjuer med aktörer på nationell och regional nivå. Författarna har använt programteori för sin analys och resultatet visar att det generellt finns en tydlig vilja att styra framtiden inom området, då antalet regler och överenskommelser mellan och inom organisationer ökat kraftigt. Programmet för EBP är så djupgående, långsiktigt och strategiskt att det inte kan avfärdas som en trend (Denvall & Johansson 2012, s. 37f).

Enligt författarna visar resultatet att programmet för EBP och dess överenskommelser speglar de förändrade villkoren för välfärden och dess politik. Kunskapsbildningen och politiska program fokuserar på framtiden, huvuduppgiften tycks vara att förbereda brukare och professionella för en mer osäker och riskfylld framtid, där EBP är räddningen. I de studerade överenskommelserna innebär EBP att organisera och styra professionella, organisationer, institutioner och diskurser, för att kunna nå politiska mål. Styrningen är tänkt att göras mjukt och presenteras i överenskommelser. Socialt arbete formas, enligt författarna, av politiska, ekonomiska och sociala förhållanden där aktörer med stort inflytande och makt spelar stor roll. Inom socialt arbete samspelar flera aktörer på olika nivåer, vars insatser kan legitimeras som auktoritära och förnuftiga. De anses vara kompetenta till att styra socialt arbete i rätt riktning. Granskningen av överenskommelsen mellan Socialstyrelsen och SKL visar dock att den är otydlig och saknar vägledning kring vilken kunskap forskarsamhället ska bidra med, hur de professionellas erfarenheter ska användas vid beslutsfattande och på vilket sätt brukares åsikter ska systematiseras. De två drivande aktörerna har kommit överens om att något måste göras och samlat flera aktörer i ett program vars innehåll ska tydliggöras efterhand. Detta kan ses som en demokratisk process men också som ett urvattnat och tomt program med bristande analys (Denvall & Johansson 2012, s. 40f).

5.4 Vetenskaplig evidens?

I artikeln *Guided or independent? Social workers, central bureaucracy and evidence-based practice* (Bergmark & Lundström 2011b), som grundar sig på en enkätstudie angående svenska socialsekreterares och mellancheferers inställning till EBP, diskuterar författarna hur debatten kring EBP har förts i Sverige jämfört med USA. De menar att debatten kring vilka metoder som är bäst

inte har förts här på grund av att Sverige har ett byråkratiskt ramverk med en stark stat. Istället för att en mängd aktörer har debatterat metoderna, som i USA, har initiativet i Sverige tagits av Socialstyrelsen, bland annat genom arbetet med riktlinjer. Det faktum att det tog fem år, mellan 2002 och 2007, att framställa de då hittills enda utgivna riktlinjerna (Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård) gör dem inaktuella. De är inte heller av särskilt god kvalitet, enligt författarna som hänvisar till psykoterapiforskningen som sedan länge har visat att det inte finns vetenskaplig evidens för att en metod ger bättre effekt än en annan, istället är det relationen mellan behandlare och klient som visat sig ha störst effekt för insatsernas resultat. Detta borde, enligt författarna, beaktas även inom socialt arbete, det är av stort intresse vilka konsekvenser sådana slutsatser kan få för det fortsatta införandet av EBP (Bergmark & Lundström 2011b).

6 Resultat och analys

I denna del kommer vi nu att presentera vårt resultat och analys. Vi börjar med att presentera de två perspektiv vi kunnat se präglar debatten kring EBP. Efter det kommer tre teman som är återkommande genom debatten. Det första temat, *EBP som idé*, behandlar synen på EBP i förhållande till det praktiska arbetet, professionen och brukarna samt behandlar de politiska och ideologiska åsikterna. Efterföljande teman behandlar två områden som utgör en stor del av diskussionerna kring EBP och som handlar om kunskapsutvecklingen och forskningen. *Hur ska EBP implementeras och utvecklas, och av vem?* angående vem som ska stå för kunskapsutvecklingen och hur EBP ska implementeras. *En medikalisering av socialt arbete?* behandlar frågan om det är möjligt att kunna använda vetenskapliga metoder och synsätt utvecklade inom medicinen också inom det sociala arbetet. För att ge en tydligare bild av vårt resultat, presenteras avslutningsvis en sammanfattning av perspektiven i *tabell 3*.

Varje tema (och underliggande teman) innehåller en redogörelse för vad perspektiven uttrycker och en socialkonstruktivistisk analys av vilken bild de försöker förmedla av EBP när det gäller problem, lösningar och så vidare. Efter detta avslutas varje tema med en analys av hur kontroversen kan förstås utifrån ett nyinstitutionellt organisationsteoretiskt perspektiv.

6.1 Presentation av två perspektiv

Genom att använda vårt analyschema har vi kunnat tydliggöra två perspektiv på EBP. Vi kallar dem *Det förespråkande perspektivet* och *Det kritiska perspektivet*. När vi började sätta oss in i debatten kring EBP var det första intrycket att det fanns en tydligt gräns mellan de som var positiva och de som var negativa till EBP. När vi sedan grävde oss djupare, läste fler debattartiklar noggrannare, insåg vi att det inte var så tydligt. Namnen på perspektiven talar för sig själva när det gäller den övergripande synen på EBP och dess implementering i socialt arbete. Vi kommer i efterföljande delar presentera mer ingående vad som skiljer dem åt i detalj.

Att vi valt att presentera två perspektiv innebär inte att det bara finns två utpräglade synsätt på EBP, perspektiven är inte homogena i den mån att alla aktörer som vi valt att inkludera i ett perspektiv är helt samstämmiga. Tvärtom finns det inom båda perspektiven, framförallt det kritiska, en relativt bred variation av de som är mer eller mindre positiva eller negativa till utvecklingen. Dessutom är många, av de som varit aktiva i debatten, positiva till vissa delar av utvecklingen men kritiserar andra delar. Det tydligaste exemplet är de forskare som är positiva till den vetenskapliga kunskapsutvecklingen men kritiserar tillförlitligheten till de kunskapsammansättningar och riktlinjer som Socialstyrelsen ger ut. Därmed kan inte heller enskilda aktörer, exempelvis Socialstyrelsen, sägas stå för varje argument och åsikt som tas upp inom ett perspektiv.

Målet med vår studie är inte heller att visa en sann bild av problemen och fördelarna med EBP eller avgöra vilken sida som "vinner debatten". Det finns vissa likheter mellan perspektiven men framförallt vissa grundläggande olikheter, det är dessa vi vill tydliggöra genom att presentera två perspektiv. På så sätt kan vi ge en tydligare bild och ge oss möjlighet att försöka förstå varför det finns kontroverser kring EBP. Vår tolkning och analys är i sig en konstruktion, precis som den bild av EBP som aktörerna målar upp.

6.2 EBP som idé

Det överordnade syftet, att erbjuda tjänster som fokuserar på individens behov och stärker den enskilde brukarens inflytande och möjlighet att få

tillgång till vetenskapligt utprovade metoder, är givetvis högst eftersträvansvärt. (SO1, s. 44)

Som citatet ovan antyder finns det en viss samstämmighet kring EBP och dess syfte att öka brukarens inflytande och den vetenskapliga grunden inom det sociala arbetets praktik. Men vad skiljer då perspektiven åt i synen på EBP som idé? Vi börjar med att titta på *det kritiska perspektivet*.

Flera av de kritiska aktörerna i debatten är, som tidigare nämnts, positiva till att öka vetenskapligheten inom det sociala arbetet och att det är viktigt att diskutera resultaten av det sociala arbete som bedrivs. De är i första hand kritiska till hur enbart metaanalyser och RCT:er framhävs som godkända metoder för att framställa ”bästa tillgängliga kunskap”. De menar också att kritiken ska ses som ett sätt att framhäva problemen och att ett kritiskt förhållningssätt alltid bör finnas inom vetenskapen. Vilka mål som kan uppnås med nuvarande metoder måste ifrågasättas och de anser att det finns andra sätt att göra praktiken mer evidensbaserad. (SVT3, SVT6, SO1, SO19)

Det finns dock även de som är betydligt mer kritiska. Bland dessa finns en syn på EBP som ”ett hårt drivet naturvetenskapligt och tekniskt paradigm” (SVT4, s. 83). Den överdrivna tron på vetenskap, och att världen kan mätas, vägas, förklaras, förutsägas och kontrolleras, sägs leda till att helheten avgränsas till en, till synes, kontrollerbar situation som kan lösas med de rätta metoderna (SO9). Det evidensbaserade synsättet är alltför begränsande. Att EBP betonar att vetenskapliga resultat måste vägas samman med professionella bedömningar och brukarnas behov är bra men inte något nytt, så har det varit sedan socialtjänstlagen infördes (SO6). Även om vissa av de steg som tagits mot ett evidensbaserat arbete har varit nödvändiga kan fokuset på kontrollerade metoder också ses som ett underkännande av det sociala arbete som faktiskt bedrivs (SO13). Socialt arbete har en historia av att för snabbt anamma nya metoder och förhållningssätt (SO28).

I den senare, mer ideologiska, synvinkeln konstrueras en bild av att EBP driver utvecklingen mot att människor ska behandlas mekaniskt. I detta perspektiv förkommer ofta metaforer om hur ”människor ses som maskiner” och upprepningar av ”en överdriven tro på vetenskap”. Den del av EBP som kritikerna är positiva till (brukarinflytandet) har funnits tidigare, på så sett konstrueras en

bild av en trend som nedvärderar det arbete som utförts tidigare. Tillsammans med de mest kritiska bidrar även de som är försiktigt positiva till EBP till konstruktionen av EBP som något som drivs igenom oreflekterat.

Det förespråkande perspektivet menar att kritikerna är de som stödjer det perspektiv som dominerar socialtjänsten. Det behövs mer evidensbaserade metoder eftersom de är en bristvara, satsningarna på EBP borde ökas (SO3).

Sanningen är den att inom svensk socialtjänst är det helt dominerande perspektivet att man förlitar sig på personliga tyckande och personlig erfarenhet.. (SO1, s. 46)

Bristen på svenska effektutvärderingar är, enligt förespråkarna, ett hinder men dock inte det största problemet. Det som förespråkarna i första hand vill lösa med hjälp av EBP är bristen på transparens inom socialtjänsten, det vill säga frånvaron av en tydlig motivering till valet av insatser. Motivet är i första hand etiskt, ”att öka möjligheten att göra gott och minska risken att göra ont.” (SO8, s. 64). EBP är en förutsättning för en social välfärd som värnar rätten till god vård och omsorg inom socialtjänsten (SO18).

Förespråkarna framhåller att det finns en stor samsyn kring EBP och dess utveckling (SO24). Samarbetet med kommuner, den nationella överenskommelsen om ett nytt arbetssätt och den gemensamma grundsynen kring EBP kommer att ge goda förutsättningar för driva utvecklingen framåt (SO21). De tveksamheter som finns kring effektutvärderingar och kunskapssammansättningar avfärdas med att vi idag bara är i början av en process. Socialstyrelsen är övertygade att vi framöver kommer att få mer erfarenheter och en mer kvalificerad syn på det praktiska värdet av olika typer av empiriskt baserat underlag (SO2).

Det förespråkande perspektivet konstruerar EBP som en lösning på en av de största frågorna inom socialt arbete, maktrelationen mellan den professionelle och brukaren. Med transparens och utvärderade metoder får brukarna en god omsorg. Det faktum att resultatens tillförlitlighet, vid effektutvärderingar av insatser, är omstridda (Bergmark 2010; Svanevie 2011; Karlsson &

Bergmark 2012) erkänns som ett problem men inte större än att utvecklingen måste fortsätta. Det förespråkande perspektivet positionerar sig som en utmanare till vad de anser som det nuvarande auktoritära perspektivet som har en alldeles för stor risk att göra brukare illa, ett problem som EBP därmed inte verkar ha. Kritikerna till EBP framställs därmed också som bakåtsträvare och försvarare av det ondgörande auktoritära sociala arbetet.

Ett bärande begrepp som återkommer i förespråkarnas debattinlägg är *etik*. EBP legitimeras med att syftet är att öka brukarnas inflytande och möjlighet att få hjälp. Med återkommande berättelser om att ”EBP är framtiden” avfärdas det faktum att EBP i nuläget inte kan leva upp till förväntningarna och att den kunskap som kommer från effektutvärderingarna, och är tänkt att vara grunden för EBP, är mycket knapphändig. En stor del av EBP-projektets legitimitet verkar därmed byggas på en förhoppning om en ljusare framtid, en förväntan på att EBP ska vara *lösningen*.

Begreppet EBP och dess verktyg

Det förespråkande perspektivet är i diskussionerna, kring vad begreppet EBP innebär och bör innebära, ofta noggranna med att förtydliga vilken definition de gör av EBP. De menar att inom EBP beaktas alltid tre kunskapskällor: brukarens erfarenhet och värderingar, den professionelles erfarenhet och förmågor samt vetenskaplig kunskap. De förklarar också att hur informationen från dessa källor vägs samman beror på det lokala sammanhanget, exempelvis riktlinjer, policy, resurser och nätverk. Vilket beslut det rör sig om påverkar också avvägningen. I vissa fall kan den vetenskapliga informationen ha minimalt med betydelse, i andra fall större betydelse (SO8, SO14, SO21). Som svar på kritik mot EBP menar en av förespråkarna att det skulle innebära en fördumning av socialt arbete att inte ha evidensbaserade insatser som utgångspunkter, dessutom ett hot mot en rättssäker behandling av klienterna (SO7).

Verktygen strukturerade intervjuer (exempelvis ASI) och standardiserade självvarsformulär (exempelvis AUDIT² och DUDIT³), är enligt förespråkarna ett sätt att skapa relation och att hjälpa

² Bedömningsinstrument för att identifiera alkoholberoende samt riskfylld eller skadlig alkoholkonsumtion. Formuläret har konstruerats av World Health Organisation (Johansson & Wirbing 2005).

³ En version av AUDIT-formuläret, utarbetad av Kriminalvårdsstyrelsen för att kunna identifiera personer med drogrelaterade problem (Johansson & Wirbing 2005).

klienten att få en nyanserad bild av sin situation. De kan fungera som underlag för diskussioner kring insatser och ger möjlighet att se effekter av samarbetet med klienten (SO3).

Riktlinjer och kunskapssammanställningar, som i Sverige mestadels framställs av Socialstyrelsen, är (som vi senare kommer in på) ofta kritiserade. Förespråkarna motiverar dessa med att det idag är en stor utmaning att ha en överblick över all relevant forskning. När EBP introducerades som en kopia av EBM där varje professionell själv skulle söka, identifiera och värdera forskningen, fanns det betydligt färre vetenskapliga studier. Dessutom är tiden ofta knapp och forskarvärlden inte alltid så lättillgänglig. Därför framställs sammanställningarna över bästa tillgängliga kunskap (SO27, SO3). Kunskapen ska dock inte väga tyngst i beslutssituationen utan fungera som ett stöd i beslutsfattandet (SO2). Det är möjligt att det i framtiden kommer ett förhållningssätt som bättre hjälper klienter men idag är EBP det bästa alternativet (SO27).

Att Socialstyrelsen säger sig stödja den ursprungliga modellen av EBP, det vill säga idén om *en upplyst praktiker* och sammanvägning av tre kunskapskällor, samtidigt som de ger ut riktlinjer och kunskapssammanställningar är något som *det kritiska perspektivet* starkt ifrågasätter. Man menar att det är normativt snarare än vetenskapligt att ge ut riktlinjer och kunskapssammanställningar som inte problematiserar det faktum att det finns få belegg för att det faktiskt går att visa vilka metoder som är mer effektiva än andra eller frågan om den typen av effektutvärderingar som förespråkas är relevanta eller genomförbara i det sociala arbetets praktik (SO19).

Inom *det kritiska perspektivet* efterlyses också en bredare definition av begreppet "evidens". I EBP är det manualstyrda metoder, utvärdering med randomiserade kontrollgrupper och mätresultat från specifikt målgruppsinriktade och standardiserade frågeformulär, som anses ge bevisade resultat. Detta anses kunna mäta enbart en mycket begränsad del av en människas situation. Kritikerna frågar sig "vad är det egentligen då man har bevisat?". Kritikerna menar att man måste utgå från brukarnas livssituation och förändringsbehov, inte från den "bästa tillgängliga kunskapen" om behandlingar och utvärderingar. Metoderna är underordnade det kritikerna kallar reell brukarmedverkan, där man först skapar en relation med klienten och utvecklar mål tillsammans. (SO1)

Problemen med att utvärdera insatser och oenigheten om vilka metoder som är giltiga för effektutvärdering ställer, enligt kritikerna, till det för de praktiker som vill arbeta evidensbaserat eftersom vad som är ”bästa tillgängliga kunskap” och vilka metoder som kunnat visas vara effektiva förändras över tid. (SVT1, SVT3)

Inom *det kritiska perspektivet* finns det också en kritisk inställning till hur EBP har implementerats i praktiken. Enligt denna synvinkel har EBP inte omformulerat det sociala arbetet mot ett arbete där vetenskap och beprövad erfarenhet är i fokus. Istället har det betytt att olika verktyg och dokument marknadsförs, implementeras och används. Detta har skapat ett socialt arbete där andra står för vetenskapen och socialarbetarna för genomförandet, vilket riskerar att göra socialarbetarna till verktygsutförare snarare än professionella som möter brukarna i dialog. Kritikerna menar att Socialstyrelsen brukar försvara EBP med att det består av fler delar än verktygen (exempelvis professionens expertis, brukarens önskemål och situation). Detta stämmer, enligt kritiker, med den definition av EBP de valt att arbeta efter men det omformuleras i praktiken. Det socialarbetarna ser som nytt med EBP är just verktygen, de blir synonyma med ”evidens” och ”bästa tillgängliga kunskap”. (SVT17)

Det förespråkande perspektivet ger ovan en tydlig bild av vad de anser att EBP betyder och hur det ska användas, men kanske är den för tydlig? *Det kritiska perspektivet* reagerar på den bild av objektivitet och vetenskaplighet som konstrueras trots att vetenskapligheten i kunskapssammanställningarna har ifrågasatts. Förespråkarna har valt att definiera EBP som en allmän kunskapsutveckling som bygger på samarbete mellan flera olika aktörer. Samtidigt kan det uppfattas som att de gör anspråk på tolkningsföreträde då de ger ut riktlinjer och kunskapssammanställningar som bygger på deras specifika och avgränsade syn på vad som är vetenskaplig kunskap.

Det kritiska perspektivet efterlyser återigen mer reflektion från förespråkarna, i detta fallet om hur EBP och dess verktyg tas emot och uppfattas i det sociala arbetets praktik. Man skapar en bild av verktygen som stela och mekaniska, vilket sägs förhindra en verklig brukarmedverkan och gör socialarbetare till verktygsutförare. Den uttalade bilden av vad EBP är och bör vara stämmer inte överens med verkligheten och fungerar inte i praktiken.

Det förespråkande perspektivet konstruerar EBP återigen som ett måste för att säkerställa brukarnas säkerhet. Dessutom går det inte att klara dagens utmaningar i form av hög arbetsbelastning, tidsbrist och ökade krav på evidens från omgivningen utan de verktyg som tillhandahålls. De som är emot EBP ”fördummar” socialt arbete och förhindrar arbetet för de engagerade som försöker göra socialt arbete bättre. EBP framställs som, trots vissa brister, det bästa alternativet vi har i dagsläget och den rätta vägen att gå, för ett bättre framtida socialt arbete.

Påverkan på professionen

.. om vi kan tala om varför vi gör på ett visst sätt, eller mot bakgrund av vilken forskning/kunskap/erfarenhet som vi fattar ett visst beslut, så ökar chansen att vinna den enskilda klientens förtroende såväl som allmänhetens.
(SO26, s. 18)

Det förespråkande perspektivet menar att EBP är ett sätt att styrka det sociala arbetets profession genom att den synliggör att den professionella expertisen är en viktig del av kunskapskällorna som vägs in (SO26, SO29). Man menar också att professionen önskar en bättre kunskapsbas när kraven från brukarna och omgivningen ökar (SO31). Lekmannainflytandet är enligt förespråkarna stort inom socialt arbete (SO29, SO31), EBP ökar möjligheterna att hjälpa brukarna och är ett betydligt bättre alternativ än ”magkänsla, tradition, konsensus, popularitet och hänvisningar till berömda personer” (SO29, s. 79). Man menar att kritikerna har ett högt tonläge som beror på en oro för en individ- och effektfokuserad fokusering på sociala problem samt socialt arbete och dess forskning. Detta innebär att det finns andra ämnen och professioner (så som läkare och psykologer) med högre legitimitet i samhället som kan ta hand om problemen, vilket hotar disciplinen (SVT15).

Det kritiska perspektivet framhåller att rätt förhållningssätt till EBP, det vill säga en variant som bygger på ursprungsdefinitionen (*den upplyste praktikern*) och sammanvägningen av tre kunskapskällor, tillsammans med en satsning på mer resurser kan bidra till att stärka professionen genom att ge bättre förutsättningar att arbeta evidensbaserat och bidra till utvecklingen av metoder och insatser (SO28). Däremot är ett förhållningssätt med för mycket fokus på riktlinjer och

standardiserade metoder ett hot mot professionen, då det minskar behovet av en professionell förmåga att göra bedömningar (SO28, SO30).

Ytterst skulle jag vilja beskriva det som en försvarskamp [...] för den kunskapsutveckling och de vetenskapliga landvinningar som gjorts inom [...] ämnet socialt arbete, ända sen dess tillblivelse. Och, det handlar i lika hög grad om ett försvar för socionomers strävan efter att etablera sig och tillåtas fungera fullt ut som en profession. (SO28, s. 76)

Kritikerna menar också att det med EBP finns en stor risk att brukare och socialarbetare nedvärderar sin egen kompetens och erfarenhetskunskap och blir passivt väntande på ”den rätta metoden” (SO1). En av kritikerna (SO1) menar, tvärtom mot vad förespråkarna hävdar, att välutbildad personal har en mer skeptisk hållning till EBP än vad myndigheterna har. Kritiken tystas dock av politisk korrekthet, budgetramar och individuell lönesättning (SO1).

Det förespråkande perspektivet förstärker här EBP-projektets legitimitet hos professionen med argumentet att även deras professions legitimitet kommer att öka. Samtidigt uttrycks ett hot mot professionen om de inte hänger med i utvecklingen, och man gör därmed anspråk på tolkningsföreträde. Att anamma EBP är professionens räddning och samtidigt lösningen på ett auktoritärt socialt arbete som bygger på magkänsla. *Det kritiska perspektivet* reagerar på detta och förstärker bilden av EBP som ett strikt förhållningssätt som underkänner det nuvarande sociala arbetet och professionens expertis. Konstruktionen av EBP som något som är toppstyrt, av myndigheter, förstärks.

Konsekvenser för brukare

När den evidensbaserade behandlingsstrategin - som ju bygger på en maskinell människosyn - blivit norm, har detta på ett mycket oroande sätt bidragit till en dehumanisering. Detta är evidensperspektivets centrala etiska problem. (SVT4, s. 88)

Det kritiska perspektivet menar att det manualstyrda arbetet är instrumentellt och att detta gör att relationen till brukaren inte kan byggas på ett anständigt och konstruktivt sätt (SO9, SVT4). EBP:s inflytande på utbildningen riskerar också att vi får socialarbetare som har ett instrumentellt förhållningssätt och ökar risken för att de agerar auktoritärt och kränkande mot brukarna (SO9). Kritikerna menar att EBP ”kan inte reparera grundläggande konflikter och motsättningar som existerar i den sociala praktiken” (SO12, s. 45). Det är snarare ekonomiska villkor som gör att socialarbetare inte alltid sätter brukarnas intresse främst, och skapar problem för den som vill göra ett professionellt arbete (SO12). Även om man kan välja en rekommenderad insats, med goda kontrollerade resultat, ur en forskningsdatabas kvarstår det faktum att det är brukaren själv som bestämmer vad som är bäst och måste vara motiverad till insatsen (SO1).

Tanken är att de nationella riktlinjerna ska göra det bättre för alla. Varken mer eller mindre. Det låter gott och enkelt, men så är det knappast. (SVT10, s. 326)

På detta svarar *Det förespråkande perspektivet* att det klart och tydligt anges att riktlinjerna inte kan användas mekaniskt och att man måste ta hänsyn till det enskilda fallet. Tanken om de tre kunskapskällorna, som ska vägas samman, redovisas återigen. Detta ska innebära att klienten får en jämbördig roll med den professionelle. I framtiden kommer riktlinjerna att fungera som ett gemensamt kunskapsunderlag vilket ökar brukarens möjlighet till medverkan i besluten (SVT11). Syftet med EBP är att ge brukarna en inblick i insatsernas innehåll och effekter, och att kunna delta i beslutet (SO2, SO4, SO8, SO27). I nuläget är brukarna utelämnade till den professionelles teorier om vad som är bra eller dåligt och har inga garantier att behandlingar verkligen utför det de säger sig göra (SO4, SO23). Brukarna är idag maktlösa, de fastnar i de billigaste insatserna, har inte fått någon förklaring på varför just den behandling de får kan hjälpa dem, man bortser från deras egen förståelse för, och acceptans av, insatserna (SO23).

I diskussionen kring hur EBP påverkar brukarens roll är det centrala värdeordet ”etik” för båda perspektiven. För *det förespråkande perspektivet* är brukarens inflytande och kontroll över sin situation kärnan i EBP. EBP anses vara lösningen för att komma bort från maktlöshet hos brukarna.

Problemet är en auktoritär praktik, lösningen är EBP. Förespråkarna legitimerar återigen EBP genom att framhålla att EBP kommer att fungera bättre och bättre i framtiden.

Att socialt arbete ska vara så bra som möjligt på att hjälpa brukarna är det ingen som ifrågasätter men för *det kritiska perspektivet* är bemötande och relation det viktigaste för ett etiskt riktigt arbete, vilket försvåras av införandet av EBP. Problemet är i nuläget resursbrister, snarare än att brukarna inte har tillgång till vetenskaplig kunskap om insatserna. Kritikerna menar att konsekvenserna av ett mer evidensbaserat arbete leder till ett mekaniskt, oetiskt, bemötande av klienterna. De uttrycker också att det är problematiskt att EBP införs utan reflektioner kring vad det får för konsekvenser för brukare och socialarbetare.

EBP som politik

.. ska EBP-projektet tolkas som ett steg på vägen mot att helt överlåta utvecklingen av det professionella sociala arbetet till forskning som säger väldigt lite om samhällsutveckling och maktfrågor men som delar Socialstyrelsens eget intresse? (SVT17, s. 88)

Det kritiska perspektivet menar att fokuset på individuella professionella insatser med målet att ge den enskilde brukaren en effektiv behandling gör att man tappar fokus på allt sådant som inte får plats i någon kunskapssammanställning och inte kan undersökas med randomiserade kontrollerade studier (SVT8). Forskning som individualiserar social utsatthet riskerar att ta allt fokus från socialpolitiska beslut som direkt eller indirekt påverkar brukarna. Dessutom står vi inför flera komplexa utmaningar så som arbetslöshet, utförsäkringar, trångboddhet, segregation, rasism, sexism och fattigdom, som forskningen borde fokusera på (SVT17).

Vidare anser kritiker att nationella riktlinjer omvandlar forskningen till en politisk och administrativ styrning av individuella evidensbaserade insatser, det vill säga politiska beslut om vilka metoder som får användas (SVT10). De stora investeringar som görs både ekonomiskt och i att utbilda personal riskerar att minska socialarbetarens och brukarens valmöjligheter och brukaren kan tvingas in i de behandlingar som prioriteras i kommunernas budgetar (SO1, SO17).

Det förespråkande perspektivet menar att socialpolitik inte ska bedrivas eller utvärderas i systematiska översikter. Att socialpolitiken belyses är en viktig uppgift, men det är forskningens uppgift och måste bedrivas på andra sätt än inom ramen för EBP (SVT9). Angående frågan om politisk styrning svarar förespråkarna att riktlinjerna bygger på ett vetenskapligt underlag baserat på ”empiriska studier av verkliga klienter och professionella, som utför och deltar i verkliga insatser.” (SVT11, s. 331) Detta skiljer sig från lagstiftning och kommunala riktlinjer om vilka insatser som ska användas och ökar således inte den politiska styrningen (SVT11).

Dessutom, påpekar förespråkarna, underlättar EBP för kommunerna att följa upp, och se resultat av, sin verksamhet i tider där ärendemängden är hög och budgeten för insatser är låg (SO22). Ökad kunskapsproduktion om olika metoders effekt kan ge verktyg för att väga resultat mot kostnader. Det kommer alltid att finnas behov samtidigt som resurserna är begränsade och det är oetiskt att inte använda skattepengarna på ett effektivt sätt. Att inte följa upp effekterna av en insats minskar inte bara brukarnas förtroende, det är också ett slöseri med skattepengar (SO5, SO16, SO22).

Det kritiska perspektivet menar att det är ett problem att socialpolitiken inte får någon plats inom EBP. En annan konsekvens av EBP är att den ökar den politiska styrningen av socialtjänsten, vilket i sin tur får konsekvenser för valfriheten när det gäller val av metoder. Återigen skapas en bild av EBP som något som införs uppifrån, utan eftertanke och reflektion kring konsekvenserna.

Det förespråkande perspektivet ser inte det som något problem att socialpolitiken inte har någon roll inom evidensforskningen. De kan inte se någon anledning till oron för ökad politisk styrning utan menar snarare att den minskar. De legitimerar snarare EBP återigen med värdeordet ”etik” och ser EBP som lösningen även på minskade resurser inom socialtjänsten.

EBP - En social konstruktion?

I denna uppsats använder vi oss i första hand av socialkonstruktivistisk teori som en ansats för att belysa ut de båda perspektivens sätt att se på EBP och dess implementering. Vi vill dock passa på att ställa oss frågan: Hur blir EBP en social konstruktion? När aktörerna i *det förespråkande perspektivet* bidrar till konstruktionen av EBP som idé gör de det till en oundviklig idé. Detta genom att framställa EBP som den enda vägen framåt, bort från den nuvarande auktoritära

praktiken. De tveksamheter som finns kring olika delar av EBP-projektet är underordnade det viktiga syftet att säkerställa brukarnas inflytande och rättigheter. Detta har gjort att implementeringen av EBP uppfattas som oundviklig och att omgivningen tar vidare utveckling för given (jfr Hacking 2000, s 26f). *Det kritiska perspektivet* skapar ett motperspektiv som kritiserar, bland annat, en överdriven tro på vetenskapen. De mest kritiska aktörerna inom perspektivet kan sägas ha ett socialkonstruktivistiskt synsätt på vetenskapen (jfr Barlebo Wenneberg 2001 s. 153).

EBP - en löst eller väl förpackad idé?

Att tolka och analysera innehållet i debatten har gett oss en klarare bild av perspektivets syn på EBP som idé och var de stora meningsskiljaktigheterna ligger. Med hjälp av nyinstitutionell organisationsteori ska vi nu försöka fördjupa förståelsen för varför det uppstår en kontrovers kring ett ämne vars syfte alla verkar vilja uppnå.

När det gäller EBP finns det, som tidigare nämnts, två olika definitioner, dels idén om *den upplyste* praktikern och att socialt arbete ska bygga på tre kunskapskällor: brukarens erfarenhet och värderingar, den professionelles erfarenhet och förmågor samt vetenskaplig kunskap (Bergmark & Lundström, s. 165), dels en mycket snävare definition som utgår från krav på specifika metoder för effektmätningar och användande av riktlinjer för val av insatser (Bergmark et al. 2011, s. 16). Som framkommit tidigare fokuserar en stor del av debatten kring just denna fråga. Det kan uppfattas som en missuppfattning när förespråkarna gång på gång förtydligar att idén med EBP är att väga in olika kunskapskällor medan kritikerna gång på gång hävdar att EBP, med sina riktlinjer och verktyg, gör arbetet mekaniskt. Men är det en missuppfattning?

Det förespråkande perspektivet (i realiteten Socialstyrelsens forskare) fungerar som den aktör som producerar och förpackar idén om EBP. Hur en idé är förpackad är mycket viktigt för hur den tas emot och sprids av mottagaren (i vårt fall praktiker och forskare). Idén i sig kan vara väldigt allmän och ospecifik men det är viktigt att förpackningen är tydlig då den ska kunna fungera som modell för handling (Johansson 2002, s. 125ff). Innehållet i EBP, som det framställs av *det förespråkande perspektivet* (Socialstyrelsen) kan ses som relativt löst paketerad då definitionen är bred, här framhävs att vetenskaplig kunskap bara är en del av förhållningssättet, och lämnar mycket handlingsutrymme. Att föra in mer forskning i det sociala arbetets praktik är något som *det kritiska*

perspektivet också ser positivt på. Däremot kan förpackningen sägas vara väldigt snäv då de riktlinjer och manualer, som hittills är de enda modellerna för praktik och forskning att förhålla sig till, ställer krav på praktiker och forskare hur de ska handla för att arbeta evidensbaserat. Det är på förpackningen kritikerna reagerar, i den debatt vi analyserat, genom att ifrågasätta den snäva synen på vad vetenskaplig kunskap är och hur manualbaserade verktyg fungerar. Grundidén är de dock inte negativa till. När en idéspredning stöter på motstånd kan den komma att översättas, mer om detta längre fram i vår analys.

6.3 Hur ska EBP implementeras och utvecklas, och av vem?

För den som tagit del av de senaste årens debatt på området är påståendet att forskare inom den akademiska disciplinen socialt arbete inte skulle intressera sig för EBP uppenbart felaktigt. Socialstyrelsen [...] tycks istället vara missnöjda med att dylika forskare inte är intresserade på 'rätt sätt', det vill säga intresserade på samma sätt som de själva och att en del av intresset innefattat en kritisk udd mot Socialstyrelsens egna påbjudna perspektiv. (SO19, s. 55)

Det kritiska perspektivet varnar för att ensidigt förespråka evidensbaserad forskning och att det kan betyda att vi byter ett brett synsätt, där olika former av kunskaper och vetenskapsteoretiska riktningar kan samspela, mot en renodling av ett enda godkänt synsätt (SO1, SO24). Det behövs samarbete mellan universitet och högskolor, Socialstyrelsen, SKL samt FoU-miljöer. Ibland verkar det som att organisationernas intressen överskuggar det gemensamma bästa (SO31).

Det kritiska perspektivet menar att det akademiska ämnet bidrar i hög grad till utvecklingen av EBP och ska också göra det. Däremot är det viktigt att påpeka hindren för EBP inom det sociala arbetets område. Man kan inte bara acceptera Socialstyrelsens publikationer utan att granska det vetenskapliga underlaget, kritisk granskning är en av den akademiska forskningens viktigaste uppgifter. (SVT 6, SVT15, SO25)

Att avgränsningarna av utvärderingsmetoder som ligger till grund för kunskapssammanställningarna ger en skev och svag bild är, enligt kritikerna, mycket problematiskt när den publiceras av en statlig myndighet (SVT8, SO17). Det sociala arbetets fält, inklusive motsättningarna inom det, borde presenteras i riktlinjer och sammanställningar, istället för att man bara godtar den standard som formulerats bland annat av sammanställningens beställare (SVT10). Den centrala styrning som de nationella riktlinjerna innebär riskerar att förhindra just evidensbaserade insatser. Om socialarbetares och brukares möjligheter att diskutera och välja insatser redan från början har begränsats av riktlinjerna, så finns inget utrymme för individuellt anpassade evidensbaserade insatser (SVT10, SO1).

Kritiker menar också att deltagande av praktikens representanter, inte bara forskare, är en förutsättning för att resultaten av effektstudier ska vara användbara i underlag för beslutsfattande (SVT2, SO28, SO31). Forskningen som bedrivs på till exempel universiteten och inom FoU-enheter är angelägen och bra men resultatet når inte ut till praktikerna, behandlingshemmen med flera. Det borde ges förutsättningar för praktiker att producera kunskap från egna erfarenheter som andra verksamheter sedan kan ha nytta av (SO6, SO13, SO26). Kunskapsutvecklingen inom socialtjänstverksamheten handlar i stor grad också om en kvalitetshöjning av den generella utbildningsnivån för chefer och personal (SO1).

Det kritiska perspektivet frågar sig också hur en praktiker ska värdera informationen i en kunskapssammanställning eller metodrekommendation, är den mer värd än en publikation från en annan källa eller den egna beprövade erfarenheten? (SVT6) Den samverkan som betonats de senaste åren har ofta framställts som att socialarbetarna ska överta en kunskapsbas, språk och tankefigurer inom ramen för en nationell kunskapssammanställning. Den kunskap och de arbetssätt som utvecklas i det sociala arbetets praktik får inte plats i de statliga myndigheternas kunskapssammanställningar då de inte anses vara utvärderade på rätt sätt (SVT8). Riktlinjerna, med dess brister, blir vägledande för vad som anses vara bra insatser. På så sätt osynliggörs erfarenheterna som görs dagligen av personal och brukare inom olika verksamheter, och den evidens som presenteras blir därför haltande (SVT8, SVT17).

Det förespråkande perspektivet menar att det är få universitetsforskare som intresserat sig för vetenskaplig kunskap om hur metoder fungerar. Den samlade forskningen behöver dock sammanställas och spridas och därför gör Socialstyrelsen det i form av riktlinjer (SO18). Det kan uppfattas som att Socialstyrelsen har en ensidig inställning till forskning inom socialt arbete men uppdraget är att stimulera till ökad forskning om metodens och insatsers resultat. Därför har förespråkarna en förhoppning om att sådan forskning integreras i övriga forskarsamhället (SO2, SO24). Det är nödvändigt att en del av forskningen skapar empirisk kunskap om metodens effekter. Det är dock inte meningen att alla forskare ska ägna sig åt effektutvärderingar. Det finns många andra frågeställningar (exempelvis om hur sociala problem uppkommer, hur socialt arbete ska organiseras och vilka resultat arbetet leder till, inte bara enskilda metoder) som kräver en annan typ av forskningsmetod (SO2, SVT6).

Angående de kritiserade riktlinjerna menar *det förespråkande perspektivet* att de flesta professionella, politiker och brukare tycker det är positivt att staten tagit ansvar för att ge ett bra beslutsstöd till de verksamhetsansvariga (SVT9). EBP är enligt förespråkarna inte ett top-down-projekt då EBP inte är likställt med att följa riktlinjer (SO24). Utgångspunkten är att "en evidensbaserad praktik inte kan, eller bör, dikteras uppifrån" (SO24, s. 74). Vidare menar de att forskning och erfarenhet visar att förändringsarbete behöver ägas av de som driver det och därför är kommunernas ansvar och riktlinjer ett sätt att stödja det arbetet (SO18).

Det handlar alltså om att systematisera och synliggöra den erfarenhetsbaserade kunskapen, att skapa beprövad erfarenhet. (SO2, s. 46)

För *det förespråkande perspektivet* är det viktigt att poängtera att forskningen ska göras i nära samarbete med brukare och professionella och att det vetenskapliga underlaget inte har så stor betydelse som man kan tro (SO12, SO24, SVT2, SVT11). Även organisationen har stor betydelse för utvecklingen av EBP då arbetet inom socialtjänsten är så mångsidigt och starkt omvärldsberoende (SO31). Förespråkarna förklarar att den nationella överenskommelsen mellan regeringen och SKL kommer innebära större samverkan kring långsiktiga satsningar samt gemensamma åtaganden och prioriteringar, istället för kortsiktiga och projektbaserade former. Även företrädare för brukarorganisationer, socionomutbildningar, FoU-enheter med flera kommer att

deltaga. Detta gör att förutsättningarna för framgångsrikt utvecklingsarbete aldrig har varit så goda som nu, enligt förespråkarna (SO21).

I frågan om *vem* som ska stå för implementering och utveckling av EBP är *samarbete* ett bärande begrepp för båda perspektiven, och är också den konkreta lösningen för båda perspektiven. *Det förespråkande perspektivet* legitimerar Socialstyrelsens verksamhet som går ut på att själva ta fram riktlinjer genom att förklara att problemet ligger hos den akademiska forskningen som inte bidragit i tillräckligt stor utsträckning. Lösningen är alltså att den akademiska forskningen i större mån bidrar till den forskning de själva fokuserar på, det vill säga effektutvärderingar. *Det förespråkande perspektivets* sätt att argumentera kring den akademiska forskningens insatser och kritik framstår som att de anser sig ha tolkningsföreträde, de själva är de som ska lösa problemen, akademiska forskare ska rätta sig efter deras syn på vilka som är de rätta metoderna. Detta förefaller vara ett auktoritärt sätt att agera, något som EBP egentligen sägs motverka.

Vidare påpekar förespråkarna att EBP, genom riktlinjer, är populärt ute i verksamheterna och bland politiker. Problemet med att implementera EBP läggs alltså på den akademiska forskningen och dess kritik samt ointresse. Att påpeka att EBP är ”populärt” bland mottagarna kan också vara ett sätt att normalisera och legitimera EBP i en verklighet där *vad* begreppet EBP ska innebära fortfarande är otydligt (vilket bland annat analysen av denna debatt har visat), där EBP är relativt långt ifrån att verkligen vara implementerat och där det visat sig att många praktiker inte fullt ut använder de verktyg som EBP gett dem hittills (Billinger 2010; Skogens 2012).

Förespråkarna förtydligar återigen att EBP inte enbart består av riktlinjerna (och är därmed inte toppstyrt) och att i framtiden kommer man att satsa mer långsiktigt på samarbete mellan olika aktörer, och en förhoppning är att det då kommer fungera bättre. Idén om *den upplyste praktikern* går inte att genomföra fullt ut, därför är riktlinjer nödvändiga. Återigen legitimeras EBP som idé av en förväntan på och förhoppning om framtiden.

Det kritiska perspektivet ser riktlinjerna som ett stort problem. Fokuset på ensidiga metoder ger konsekvensen att andra typer av kunskap inte får plats i riktlinjerna, och kan därför befaras minska även i det sociala arbetets praktik. En annan konsekvens, enligt kritikerna, är att toppstyrningen gör

att handlingsutrymmet för socialarbetare och brukare minskar i fråga om valmöjligheter. Bristande samarbete är *det kritiska perspektivets* förklaring till problemet (och mer samarbete alltså lösningen). Från detta perspektiv är det dock förespråkarna som är orsaken till problemet, då de inte tål den akademiska världens kritik mot riktlinjer och metoder, de intar ett myndighetsperspektiv och är inte samarbetsvilliga på andra villkor än deras egna, och bortser från konsekvenserna av EBP. I sin lösning på problemet efterlyser även kritikerna mer samarbete med praktiken, detta för att utveckla andra metoder och kunskaper än de som kan framställas av effektutvärderingar. Kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten bör också, i högre grad, ske utanför arbetet med riktlinjer. Det blir tydligt här att *det kritiska perspektivet* inte helt motsätter sig att riktlinjer förekommer, det är inte en tydlig önskan om en modell som bygger på *en upplyst praktiker*. Riktlinjerna måste dock, enligt kritikerna, innehålla fler typer av kunskaper och vara mer transparenta. Att ta vara på den kunskap som finns i verksamheterna är en lösning på den snäva innebörd som ges EBP om det blir för mycket fokus på riktlinjerna.

Utbildningens roll

En 'kunskapsbaserad personal' handlar i första hand om välutbildade och mogna personer som bär 'välfärdens grundsyn i sina hjärtan' och har förmågan att engagerat och flexibelt kunna omsätta sina kunskaper i dialog och samspel med berörda brukare. (SO1, s. 49)

Det kritiska perspektivet anser att grundutbildningen inte behöver inkludera utbildning i evidensbaserade metoder då vad som anses vara en evidensbaserad metod, eller arbetssätt, förändras över tid. Istället behöver blivande socionomer lära sig hur de i en framtida yrkesroll på ett systematiserat och kontrollerat sätt prövar och utvärderar olika insatser, och på så sätt bygger en lokal beprövad erfarenhet (SO7).

Kritikerna menar att en överdriven tro på vetenskapen riskerar att stöpa utbildningen i en rationell form där det nästan bara är akademisk bakkunskap som har något värde. Detta kan i sin tur leda till att utbildningen avlägsnas från yrkespraktiken och från det kritiska tänkandet. Rationaliteten kan inte lära studenterna det sociala arbetets värdegrund, etiken i samspelet med brukarna eller att förstå

den värderationalitet som påverkar brukarnas och grupperns agerande (SO9, SO11). Det är därför viktigt att förmedla kunskapen om att socialt arbete också vilar på andra kunskapsformer (SO28).

Det förespråkande perspektivet menar istället att det behövs kunskaper om insatsers effekter för att i en framtida yrkesroll kunna erbjuda brukarna bästa vård och omsorg (SO20). Det är också viktigt att studenter lär sig göra bedömningar med hjälp av strukturerade metoder (exempelvis ASI) och utvärderade metoder (exempelvis KBT-baserade⁴ interventioner) för att kunna stötta brukares utveckling. Detta skulle ge studenterna en bättre yrkesmässig grund att stå på när de kommer ut i yrkeslivet (SO8). Utbildningen behöver bättre svara upp mot de kunskapsbehov som finns (SO24).

Evidensbaserade perspektivet bör få lika stort utrymme i utbildningar som andra perspektiv. Man bör förmedla kunskapen om olika modeller, dess förutsättningar och begränsningar. (SO3 s. 47)

Även förespråkarna anser dock att det är viktigt att lära sig tänka kritiskt men tycker det är meningslöst om man inte har kunskap om specifika metoder att använda det kritiska tänkandet på (SO8). Att forskningsanknytningen och vetenskapen starkt har bidragit till utbildningens utveckling de senaste decennierna kan ses som ett led i utvecklingen mot en professionalisering av det sociala arbetet (SO10).

Det förespråkande perspektivet är tydliga med hur socionomutbildningen måste utvecklas. För att ha en bättre grund att stå på när de kommer ut i yrkeslivet, och för att leva upp till de kunskapsbehov som finns, måste de få kunskap om och lära sig använda de metoder och verktyg som EBP erbjuder. Till skillnad från i debatten kring riktlinjer så ställer sig nu förespråkarna positiva till kritik av EBP:s metoder, de uppmuntrar kritiskt tänkande men menar att man måste lära sig metoderna för effektutvärdering, för att kunna tänka kritiskt kring dem. Problemet med utbildningen är alltså att den inte innehåller tillräckligt mycket av den kunskap som är grunden i EBP, konsekvensen är att nyutexaminerade socionomer inte har kunskap i att använda verktyg eller de metoder som används för att framställa vetenskaplig kunskap kring insatsers effekter.

⁴ Kognitiv beteendeterapi (KBT) är ett samlingsbegrepp för psykoterapiformer där patienten tränar på att använda sig av nya beteenden och tankemönster för att minska sin psykologiska problematik (Herlofson 2012).

Även om förespråkarna uppmuntrar till kritiskt tänkande i viss mån är det mycket viktigare för *det kritiska perspektivet* där det används som ett bärande begrepp, det är inte bara en del av utbildningen utan anses vara kärnan i utbildningen. Kritikerna förmedlar återigen en bild av att införandet av EBP, i detta fall inom utbildningen, är styrt av auktoritära myndigheter som vill att lärare och forskare tränar studenterna i en specifik vetenskapssyn och dess metoder. Konsekvenserna av detta är, enligt kritikerna, att studenterna inte får med sig de rätta värderingarna och förståelsen för brukares situationer, vilket i förlängningen påverkar brukarnas möjligheter negativt.

EBP:s idéproducenter och idéspredning

Vi har tidigare konstaterat att idén om EBP har en bred innebörd men att förpackningen är relativt strikt vilket har orsakat en del av kritiken och debatten. I detta avsnitt har vi fokuserat på *vem* som sprider idén och *hur*, det vill säga *idéproducenterna*.

Som tidigare nämnts har EBP i USA utvecklats av professionen och dess forskning. Där har en translokal idé funnits (tagen från andra fält, framförallt har EBM inom det medicinska området varit en förebild), plockats upp och spridits genom en *mimetisk isomorfism*, det vill säga att organisationerna har imiterat andra framgångsrika organisationer. Idéerna har kunnat spridas genom *normer*, det vill säga att ett inre snarare än ett yttre tvång, har gjort att idéerna anammats.

I Sverige har denna möjlighet inte funnits då professionen och akademins forskare inte själva plockade upp idén om EBP. Därför har Socialstyrelsen istället planerat för en förändring av kulturen inom socialtjänsten och arbetat för en implementering i Sverige. Myndigheterna har inte valt att införa *direktiv* i form av lagar och regler utan arbetet har istället grundats i *standarder*. Begreppet kan hjälpa oss att belysa några av komponenterna i debatten kring EBP och varför de är så viktiga för aktörerna i *det förespråkande perspektivet* (som är idéproducenter och idéspredare).

Eftersom det är frivilligt att följa en standard och det inte följer några sanktioner om man inte gör det, är de aktörer som vill implementera EBP beroende av att legitimera sig själva och sin idé för att den ska plockas upp i organisationerna. Till att börja med är debatten i sig ett tecken på hur starka aktörer (i form av Socialstyrelsen och längre fram SKL) kliver fram och legitimerar idén. Idén

legitimeras vidare genom att påtala bristerna i det sociala arbetet, att det är inte tryggt för brukarna, ineffektivt och auktoritärt, och presenterar lösningen - EBP. Om en idé ska spridas i organisationerna måste idéspridarna (det vill säga de som arbetar i organisationerna) också motiveras. Detta tydliggörs i debatten när *det förespråkande perspektivet* lyfter fram att det ligger i praktikernas intresse att arbeta evidensbaserat då det kommer att öka deras legitimitet och status som profession. Offentliga debatter, så som den vi analyserat, kan vara ett verktyg i arbetet med att legitimera en idé och övertyga andra aktörer om hur viktig en förändring är.

Det är också vanligt att knyta an till vetenskap för att legitimera sin idé och sin roll som idéproducent, vilket är tydligt i vårt fall då det ligger i idéns natur. I debatten vi analyserat är frågan snarare vad som är godtaglig vetenskap och där är *det förespråkande perspektivet* väldigt tydliga med att det är effektutvärderingar genomförda med vissa forskningsmetoder. För att EBP ska få genomslag är det viktigt för dem att kunna övertyga övriga aktörer om detta. En viktig del för att göra EBP mer anknuten till vetenskap är att göra även akademiska forskare mer involverade i forskningen kring insatsers effekter, inte bara för att öka kunskapen inom detta område men också för att skapa legitimitet för EBP.

Socionomutbildningen är viktig för en framtida *normativ isomorfism* (där professionen bidrar till att idén sprids och accepteras), därför är det också viktigt för *det förespråkande perspektivet* att förändra utbildningarna. Om socionomstudenter får en inblick i EBP och lär sig dess redskap och utvärderingsmetoder kommer de i en framtida yrkesroll kunna bidra till en positiv uppfattning av EBP och bidra till att den förankras i organisationerna. Det är märkbart att debatten i sig är ett sätt för förespråkarna att rikta kritik mot utbildningarnas innehåll.

Framtagningen av standarder är ofta en lång process. Debatten kring EBP visar tydligt detta, både i sig själv och innehållet. Under den tid debatten har pågått har andra aktörer haft möjlighet att påverka utformningen av EBP, vår uppfattning är att detta har speglat sig i debatten och med tiden förändrat fokus och ökat samförståndet. Representanter för Socialstyrelsen, som är aktör i *det förespråkande perspektivet*, medger i ett debattinlägg att även aktörer i *det kritiska perspektivet*, genom den kritik de uttryckt i debatten, har bidragit till eftertanke (SVT5).

Vissa av aktörerna inom *det kritiska perspektivet* anklagar Socialstyrelsen för att, genom sina riktlinjer, försöka centralstyra det sociala arbetet. Förespråkarna svarar på detta med att retoriskt minska riktlinjernas betydelse och istället lägga fokus på mer samarbete. Genom att belysa frågan med hjälp av nyinstitutionell organisationsteori kan vi konstatera att Socialstyrelsens agerande, snarare än att styra med riktlinjer, är ett försök att få igång en förändring av kulturen inom socialtjänsten och dess verksamheter. Detta genom att förpacka en idé och introducera den i organisationerna, vilket i vissa avseenden också kan betraktas som en form av centralstyrning.

6.4 En medikalisering av socialt arbete?

Ett evidensbaserat paradig med laboratoriet som ideal får i sitt närsynta begränsade synfält ett slags skärpa. Men priset för denna skärpa är att individens livsvärld och biografiska landskap inte längre ses i sin tydlighet.
(SVT4, s. 85)

Det kritiska perspektivet menar att EBP är ett monopolanspråk från en vetenskapssyn som haft framgång inom det medicinska fältet men som inte räcker till i studier av sociala problem (SO28). Denna medikaliseringsprocess är något som borde problematiseras och avspeglas i Socialstyrelsens kunskapssammanställningar (SVT10). Man menar att det evidensbaserade synsättet, allt för lätt, har tagit stor plats utan att det tas hänsyn till dess inneboende begränsningar. Människans inre värld blir synlig i mötet med en annan människa, den går inte att utvärdera genom att mäta effekter av insatser (SVT4).

Vidare menar *det kritiska perspektivet* att influenserna från det medicinska området leder till ”en allt mer individualiserad socialtjänst som arbetar på löpande band.” (SVT17, s. 88). Med ett begränsat, naturvetenskapligt, synsätt reduceras sociala problem till att enbart fokusera på individen, samband mellan individ-, grupp- och samhällsnivå, glöms bort (SO24). Med EBP:s godkända metoder missar man helheten i en brukares situation och hur det går för brukaren utanför denna snäva syn, så som i förhållandet till familj och socialt nätverk, om de klarar sig självständigt, har en meningsfull sysselsättning och så vidare. Det är i relationen mellan brukare och socialarbetare som man kan få en bild av hela den komplexa kontext som påverkar brukarens situation (SO1, SO28, SO6, SVT4).

Kritiker påpekar att även systemet runtomkring brukaren påverkar dennes situation och möjligheter. Ett exempel är att sammansatta verksamheter, som det oftast är inom socialt arbete, inte ger samma förutsättningar för en utvärdering som inom den medicinska området (SVT8, SO1, SVT3). Det är väldigt sällsynt att en brukare enbart får en avgränsad insats, det är vanligare att det sätts in flera samtidiga insatser från olika huvudmän, vårdgivare etcetera. Allt som sker runtomkring brukaren gör det svårt att mäta en insats effekter (SO1, SVT4, SVT6, SO6, SO24). Inom exempelvis det psykiatriska fältet är insatser som görs mer avgränsade, det psykosociala fältet är bredare och går inte att dela in på samma sätt (SVT8, SVT10).

Det kritiska perspektivet ser även stora problem med metoderna som används för att mäta effekter av insatser. Modellerna för effektutvärdering är inspirerade av psykoterapiforskningen, där det sedan tidigare har visat sig vara mycket svårt att peka på att specifika mekanismer leder till att effekterna av en metod skiljer sig från en annan. Enligt kritikerna har skillnaderna mellan insatsers effekter också visat sig vara mindre än man tidigare trott. Det är istället de faktorer som kritikerna menar inte får plats inom EBP, exempelvis behandlaren förmåga till empati, brukarens tilltro till behandlingen, omgivningens stöd och lokala förutsättningar, som skiljer en behandlingsmodells effekt från en annans (SVT3, SVT4, SVT8, SVT12, SVT14, SVT16, SVT17, SO6, SO15, SO17). Det finns få experimentellt fastställda effekter av de insatser som används inom socialt arbete. Detta gör kunskapsbasen, som är tänkt att vara en grundstomme i EBP, mycket knapphändig. Med undantag för några få områden är kunskapsunderlaget inte tillräckligt för att kunna etablera EBP, varken i form av *den upplyste praktikern* eller som *riktlinjer* (SVT1).

Enligt kritikerna är frågan om vad som är evidens långt ifrån avgjord och kommer troligen aldrig att kunna avgöras (SVT6, SVT8). Att det inte finns klarhet i vilken forskning som går att lita på och att detta kan ändras när nya resultat dyker upp eller forskningsmetoder granskas ställer till problem för praktikern och beslutsfattaren på fältet, vad gör de om en insats ena dagen är rekommenderad medan den nästa dag är ifrågasatt? Resultatet blir, enligt kritiker, att de måste välja mellan en mängd motsägelsefulla och svårtolkade utvärderingar och sammanställningar av utvärderingar (SVT3). Enligt kritikerna förenklar Socialstyrelsen dessa problem, och finner det bekymmersamt (SVT12).

Det kritiska perspektivet använder ord som *medikalisering* och *individualisering* som bärande begrepp för sin bild av vilka konsekvenser EBP får. Dessa begrepp, i kombination med människobehandlande fält, framstår naturligtvis som hotfulla. Återigen menar kritiker att förespråkarna inte reflekterar över konsekvenserna av EBP. Kritikernas bild av EBP är att den är problematisk på grund av en ensidig syn på vetenskap. Deras lösning är att ta mer hänsyn till andra faktorer i brukarnas situationer, någon konkret lösning presenteras dock ej.

Vårt kritiska perspektiv innehåller dels de som är väldigt kritiska men också något man skulle kunna kalla pragmatiska kritiker som är positiva till EBP i grunden men ifrågasätter om det enbart är kvantitativa metoder som är godkända. Kritikerna påpekar att bristerna i metoderna för effektutvärderingar och det faktum att det är svårt att visa skillnader mellan insatser, gör att hela den grundstomme EBP är tänkt att stå på inte håller. På så sätt underkänner man utvecklingen av EBP. Framtiden för EBP framställs som hopplös om EBP ska baseras på den snäva syn på vetenskap som kritikerna menar att effektutvärderingar med RCT och metaanalyser ger. Återigen påpekar man att ett av de stora problemen med EBP är att förändringarna genomförs utan reflektion och eftertanke, dessutom är informationen om bristerna knapphändig.

Angående en eventuell individualisering som en konsekvens av EBP framhåller *det förespråkande perspektivet* att underlaget för riktlinjer innehåller rekommendationer om arbetssätt som stöder individers möjligheter till att få och behålla arbete och bostad, att fullfölja sin utbildning och så vidare. Detta är insatser som syftar till att hjälpa individen att delta i samhället. Det finns också rekommendationer om utbildningsinsatser och stöd till anhöriga (SVT11).

En central idé i EBP är [...] den berörda personens delaktighet. (SO27, s. 74)

Vidare menar *det förespråkande perspektivet* att alliansen mellan brukare och socialarbetare är lika viktig som metoden och de två står inte i motsatsförhållande till varandra. En bra metod skapar utrymme för alliansskapande samtidigt som den tillför andra saker som gör den effektiv (SVT9, SVT15). I en manualbaserad metod utgår insatsen från en viss struktur och vissa principer. Varje del av insatsen utgår dock från brukarens individuella behov (SO2). Manualerna betonar snarare vikten av att arbeta med det sociala nätverket runtomkring brukaren och arbeta med motivation och allians

(SO3). Manualbaserade insatser genomförs i samarbete med olika system; individ, familj, skola, fritid och närsamhälle. De innefattar, och försöker mobilisera, hela brukarens ekologi (SO4). Enligt förespråkarna styrs, i nuläget, socialtjänstens utredningar ofta av vilka insatser som är tillgängliga vilket är problematiskt. Därför behövs *mer* användande av strukturerade intervjumallar som säkerställer att alla livsområden täcks upp i utredningen (SO4).

Förespråkarna påpekar också att nationella riktlinjer inte är tänkta att ge rekommendationer för enskilda individer utan för hela grupper och alltså ge underlag för att veta vad som är bra för en viss grupp med en viss typ av problem. Syftet med de nationella riktlinjerna är att kommunernas beslutsfattare ska kunna använda dem som ett stöd för att styra och leda socialtjänsten, för att kunna fördela samhällets begränsade resurser på ett så effektivt sätt som möjligt. (SO16)

Det centrala i sammanhanget är inte RCT utan bästa tillgängliga kunskap, som ibland kommer från andra typer av forskning, det betyder inte att all kunskap är lika tillförlitlig. (SO27, s. 74)

Det förespråkande perspektivet menar att det i huvudsak finns en enighet i forskarvärlden om att RCT-studier ger underlag för att tala om evidensbaserade metoder, det vill säga de insatser som ger bättre effekt än andra insatser för den aktuella målgruppen (SO2, SO8, SVT13, SO14). Andra studier som exempelvis fallstudier och experters åsikter, ger inte tillräckligt starka bevis för att ingå i ett vetenskapligt underlag (SO8).

Förespråkarna menar att de forskare som är positiva och bidrar till utvecklingen av EBP inte är omedvetna om att lokala förutsättningar är relevanta. Utfallen i en metaanalys såväl som i en RCT som ingår i denna måste tolkas separat och relateras till den egna verksamheten. Forskningsresultaten är inte alltid avgörande för vilket val av insats som är rationellt att göra. Tills det finns tillräckligt många resultat som visar att en metod är mer effektiv än andra ska man basera sitt val på andra grunder, exempelvis kostnader och metodens teoretiska grund (SVT2).

Det förespråkande perspektivet menar att kvaliteten på systematiska översikter och metaanalyser har förbättrats på senare år (SVT5). Varje ny primärstudie som kommer vägs samman med de

tidigare och påverkar de genomsnittliga värdena allt mindre, det finns möjlighet att uppnå en mättnad i metaanalyser. Därmed är det inte heller så att ny kunskap diskvalificerar den tidigare, och därmed är det inget problem för de som ska använda underlaget i praktiken (SVT2). Förespråkarna menar att motsägelsefulla resultat mellan olika studier varken är dåliga eller ej önskvärda, och därmed inget problem. Det är en naturlig del av forskning och kan få forskare att ifrågasätta sina resultat och utveckla bättre teorier och metoder (SO8).

Enligt förespråkarna är forskning en färskvara och det är av stor vikt med fortsatt forskning kring vilka insatser som fungerar för vilka brukare och problem och under vilka förutsättningar (SVT15, SO2). Forskningen om insatsers effekter kommer att genomföras oavsett om universitetsämnet socialt arbete bidrar eller ej. För att forskarna inom socialt arbete ska få möjlighet att påverka utvecklingen krävs det att tongivande forskare, på ett konstruktivt sätt, deltar i arbetet för att få enhetliga och rättvisa jämförelser mellan insatsernas effekter (SVT7, SO29).

Som svar på kritiken återkommer *det förespråkande perspektivet* också till att brukaren står i centrum och ska delta. Det som kritikerna menar är en individualisering av socialt arbete menar förespråkarna istället är en möjlighet till bättre förutsättningar för brukaren, och ökade krav på att ta hänsyn till brukarens situation i sin helhet. Förespråkarna underkänner inte andra typer av utvärderingar helt men kontrollerade och systematiserade studier är en förutsättning för ett evidensbaserat socialt arbete. De brister som finns idag, kan med forskningens hjälp, minimeras i framtiden. Återigen legitimeras alltså idén om EBP med en förväntan på en bättre framtid. Man menar att kritik mot den forskning som mäter effekter är positiv då det kan få forskare att utveckla metoderna. Däremot tar man ställning mot forskare som kritiserar hela konceptet, de bör bidra själva, annars riskerar man att lämna makten till forskare inom andra fält.

Debatten kring medikalisering och tillförlitligheten i de metoder som effektforskarna använder tar sig en form som liknar den historiska motsättningen mellan kvalitativ och kvantitativ forskning. *Det förespråkande perspektivet* vill att kvantitativ forskning ska vara grunden för vägledning till beslutsfattande. All kvalitativ forskning underkänns inte men ses mer som ett komplement till den kvantitativa forskning som anses ge pålitlig vetenskaplig kunskap, framförallt när det gäller kunskap om insatser effekter. *Det kritiska perspektivet* är skeptiska till det som verkar vara ett

positivistiskt vetenskapsideal inom EBP, och menar att det inte går att mäta och kontrollera ett område som socialt arbete.

EBP - en idé under förhandling

Tidigare har vi konstaterat att EBP är en idé med ett otydligt innehåll, det finns meningsskiljaktigheter, och oklarheter, angående innehållet och implementeringen. Vi konstaterade även att den del av EBP som består av *riktlinjer* ger en till synes tydlig förpackning, vilket också väckt kritik. Vidare har vi konstaterat att försöken att implementera EBP i Sverige har gjorts genom att en idéproducent har använt sig av *standarder*. På grund av detta har implementeringen av EBP gått långsamt. I denna del av vår analys har vi tittat på perspektivens sätt att se på hur EBP förändrar fältet socialt arbete. Vi kommer nu att ytterligare försöka förtydliga hur debatten kring EBP kan förstås ur ett organisationsperspektiv.

EBP är en idé som kommer från medicinens fält och dess motsvarighet EBM. Även om det medicinska fältet är ett människobehandlande fält så är det väldigt olikt socialt arbete. I debatten har man till exempel diskuterat hur socialt arbete, till skillnad från medicinen, inte har enskilda insatser utan ofta flera samtidigt, flera olika aktörer är inblandade samtidigt, man måste ta särskild hänsyn till individens inre liv samt hela den sociala situationen runtomkring. Idéer som tas från ett organisatoriskt fält till ett annat, olikt fält, lämnar stort utrymme för översättning, det vill säga att de som är mottagare till idéerna ofta ges stort utrymme att tolka idéerna och handla efter sina tolkningar. Även EBP:s otydliga innehåll bidrar till stort utrymme för tolkningar. Inom det sociala arbetets praktik i Sverige är en majoritet positiva till EBP trots att många inte, till fullo, vet vad det innebär (Bergmark & Lundström 2011a) eller använder det i särskilt stor utsträckning (Billinger 2010; Skogens 2012). Det är tydligt att EBP har tolkats och översatts i praktiken.

Hur spelar då våra aktörer i debatten en roll i översättningen av EBP? När en idé måste översättas för att anpassas till ett nytt fält kan starka aktörer stiga in i debatten för att påverka. Socialstyrelsen (som tillhör vårt förespråkande perspektiv) är en stark aktör som stigit in som idéproducent för att få idén att ta fäste i de svenska organisationerna. De akademiska forskarna (ihop med andra aktörer i vårt kritiska perspektiv) är en annan stark aktör som genom att delta i debatten kring EBP försöker påverka översättningen av EBP. Dessa två aktörer tillhör det organisatoriska fältet men två olika

sfärer inom detta, en politisk sfär (som drivs av ideologiska mål) och en vetenskaplig sfär (som drivs av vetenskapliga mål). Den tredje sfären inom det sociala arbetet är praktiken (som drivs av direkt mänskliga behov) (Jonsson 2006, s. 152f). Debatten vi analyserat speglar hur den politiska och den vetenskapliga sfären, och deras skilda rationaliteter, kolliderar med varandra. Trots att båda sfärerna har en gemensam strävan efter legitimitet, och naturligtvis instämmer i EBP:s mål att skapa en bättre praktik för brukarna skull, finns skillnader i hur man vill uppnå detta (exempelvis synen på vad som är ”vetenskaplig kunskap” och hur utbildningen ska utformas). De olika aktörerna kan då anklaga varandra för att vara irrationella. Detta blir tydligt i alla delar av debatten. Ett exempel är när kritikerna upprepade gånger anklagar förespråkarna för att inte reflektera kring konsekvenserna av EBP, en övertro på just den vetenskap de valt att fokusera på är irrationellt. Förespråkarna ser EBP som den enda möjliga vägen framåt, det är irrationellt att kritisera istället för att bidra.

Skilda rationaliteter leder också till förhandlingar, vilket man också kan se debatten som. Många av kritikerna ställer sig till exempel inte emot EBP:s grundidé men kritiserar en snäv syn på kunskap och med vilka metoder man får fram kunskapen. Man menar att flera kunskapskällor bör inkluderas och att informationen kring EBP:s brister bör vara tydligare i till exempel kunskapsöversikter. Förhandlingar med den praktiska sfären tydliggörs i debatten då man diskuterar hur utvecklingen går mot allt mer samarbete och praktikens deltagande i skapandet av kunskap.

Sammanfattningsvis kan debatten sägas spegla två perspektiv, två sfärer och dess rationaliteter, som är i konflikt med varandra och genomför förhandlingar om vad EBP ska innebära och hur det ska utvecklas. Det finns en möjlighet för dessa sfärer att enas, kanske tyder det faktum att båda perspektiven efterlyser mer samarbete, att detta är möjligt i frågan om EBP. Den rationalitet som kommer segrande ur konflikten, eller får mest inflytande i förhandlingarna, kommer att ligga till grund för hur andra aktörer kommer att tänka och handla och kommer att skapa ett symboliskt värde för det sociala arbetets praktik.

6.5 Sammanfattning av perspektiven

Vi har i vår analys försökt ge en bild av de båda perspektivens syn på EBP. Då debatten rör flera olika aspekter har resultatet blivit omfattande. För att ge en översikt av skillnaderna mellan perspektivens synsätt har vi i *tabell 3* sammanfattat dessa.

Tabell 3. Sammanfattning av perspektiven.

	Det förespråkande perspektivet	Det kritiska perspektivet
EBP som idé	EBP är lösningen för att öka brukarnas inflytande och minska den auktoritära prägeln på socialtjänsten. Tveksamheterna kring effektutvärderingar kommer att försvinna i framtiden, det är viktigt att utvecklingen inte stannar upp på grund av detta.	Positiva till att öka brukarens inflytande och tillgång till utvärderade metoder men kritiska till en oreflekterad tro på vetenskapen.
<i>Begreppet EBP och dess verktyg</i>	EBP ska bygga på tre kunskapskällor: brukarens erfarenhet och värderingar, den professionelles erfarenhet och förmågor samt vetenskaplig kunskap. Alla tre källorna har samma tyngd. Vetenskaplighet underlättas med verktyg, kunskapsammansättningar och riktlinjer. Trots vissa brister är detta den rätta vägen att gå för att säkerställa brukarnas säkerhet.	Instämmer i definitionen av EBP men ifrågasätter vem som bestämmer vad som är vetenskaplig kunskap. Verktyg och kunskapsammansättningar fungerar inte som tänkt när de möter det sociala arbetets praktik. De skapar en mekanisk relation till brukarna och försvårar arbetet. Uppmanar till reflektion kring detta.
<i>Påverkan på professionen</i>	Socialt arbete är idag auktoritärt styrt och för många beslut bygger på magkänsla. EBP är nödvändigt för att öka brukares inflytande, möta omgivningens krav och därmed professionens legitimitet.	Rätt implementerat kan EBP styrka professionens legitimitet. Ett för strikt förhållningssätt innebär en politiskt topstyrd verksamhet som underkänner det nuvarande sociala arbetet och professionens expertis.
<i>Konsekvenser för brukare</i>	Den nuvarande auktoritära praktiken gör brukarna maktlösa. Lösningen på detta är EBP, där manualer och riktlinjer ska fungera som ett underlag för gemensamt beslutsfattande, i alla fall i framtiden när arbetsmetoderna blivit helt implementerade och accepterade. Det är oetiskt att inte försöka säkerställa brukarnas rättigheter genom att använda evidens i beslutsfattandet.	EBP innebär ett instrumentellt förhållningssätt till brukaren, detta är oetiskt. Det stora problemet idag är inte auktoritära socialarbetare eller brist på evidens, det är bristande resurser. EBP införs utan att undersöka vad det får för konsekvenser för brukare och relationen till socialarbetarna.
<i>EBP som politik</i>	Socialpolitiken har inte någon roll inom evidensforskningen. EBP ökar inte den politiska styrningen. Det är oetiskt att inte underlätta för kommunerna att följa upp effekterna av sin verksamhet och därmed minska slöseriet med skattepengar. EBP löser problemen med små resurser inom det sociala arbetet.	Socialpolitiken får inte någon plats inom EBP, vilket därmed utesluter en mängd faktorer som påverkar brukarnas situation. Den politiska styrningen av socialtjänsten ökar och medför mindre valfrihet för brukare och socialarbetare. Uppmanar till mer reflektion kring konsekvenserna av införandet av EBP.

<p>Hur ska EBP implementeras och utvecklas, och av vem?</p>	<p>Anledningen till att Socialstyrelsen själva tar fram riktlinjer och kunskapsöversikter är att den akademiska forskningen inte i tillräcklig utsträckning bidragit till studierna av insatsers effekter.</p> <p>EBP är populärt bland praktiker och politiker.</p> <p>EBP är inte toppstyrt då det består av mer än riktlinjer. I framtiden kommer samarbete mellan olika aktörer att bidra till utvecklingen av EBP.</p>	<p>Ensidigt fokus på vissa metoder ger inte utrymme för andra typer av kunskap inom EBP.</p> <p>Toppstyrningen, i form av riktlinjer, ger sämre valmöjligheter för brukare och socialarbetare.</p> <p>Efterlyser mer samarbete mellan myndigheter, akademisk forskning och praktiken.</p> <p>Kunskapsutvecklingen bör i större utsträckning ske utanför arbetet med riktlinjer.</p> <p>Riktlinjer måste innehålla fler typer av kunskaper (exempelvis den som finns ute i verksamheterna) och vara mer transparenta.</p>
<p><i>Utbildningens roll</i></p>	<p>Socionomstudenter måste få en bättre grund att stå på när de kommer ut i yrkeslivet samt få kunskap om och lära sig de metoder och verktyg som EBP erbjuder.</p> <p>Uppmuntrar till kritiskt tänkande men menar att man först måste förstå metoderna för att kunna tänka kritiskt kring dem.</p>	<p>Kritiskt tänkande måste vara grunden i utbildningen.</p> <p>Utbildningarna ska inte träna studenterna i en specifik vetenskapssyn eller dess metoder.</p> <p>En sådan utveckling skulle göra att studenterna inte får med sig de värderingar och förståelse för brukarnas situationer, som är viktigt för en socionom att ha.</p>
<p>En medikalisering av socialt arbete?</p>	<p>EBP är inte en individualisering av sociala problem, snarare ökar det förutsättningarna och kraven på en helhetssyn av brukarens situation.</p> <p>Det finns andra forskningsmetoder som kan ge bra kunskap om socialt arbete men grunden för en evidensbaserad praktik måste vara kvantitativa, kontrollerade och systematiserade studier av insatsers effekter.</p> <p>Det är bra med kritik men de akademiska forskarna måste också vara mer delaktiga inom denna typ av forskning.</p>	<p>EBP riskerar att medikalisera och individualisera sociala problem. Uppmanar till reflektion kring detta.</p> <p>De brister som finns i de metoder som används för att mäta effekter, och svårigheterna att visa skillnader i effekt mellan olika insatser, gör att den forskning som är tänkt att vara EBP:s grundstomme, inte är hållbar.</p> <p>Ifrågasätter om det enbart är kvantitativa metoder som ska vara godkända. Det behövs en vidare syn på vad som är vetenskaplig kunskap.</p>

7 Slutdiskussion

Vi kommer i denna del att återkoppla till våra frågeställningar för att diskutera om vår analys har kunnat ge oss några svar. Vi kommer också att förmedla vår syn på EBP:s framtid och den framtida forskningen i ämnet.

Genom att använda oss av ett analyschema och kodning av debattartiklarna har vi kunnat visa vilka perspektiv som finns på införandet av EBP i Sverige, vårt resultat visar att det finns ett *förespråkande perspektiv* och ett *kritiskt perspektiv*. Som vi tidigare har diskuterat (under bland annat punkt 6.1) har våra perspektiv fått en karaktär av idealtyper, det innebär att vi har försökt renodla perspektiven för att kunna få en tydlig bild av hur perspektiven skiljer sig åt. Resultatet av detta har vi sammanfattat i *tabell 3* ovan. Sammanställningen visar att perspektiven har en relativt stor samsyn på många av aspekterna av EBP, i alla fall på ytan. Debattartiklarna har många gånger gett ett intryck av att de bygger på missförstånd, både omedvetna men kanske framförallt ett medvetet missförstånd av vad det andra perspektivet uttrycker. På de områden där perspektiven skiljer sig åt är det inte svårt att föreställa sig att perspektiven borde kunna närma sig varandra. De problem som *det kritiska perspektivet* tar upp är ofta uppmärksammade även av *det förespråkande perspektivet*. Kritikerna instämmer också i många av fördelarna med förespråkarnas strävan efter en mer kunskapsbaserad praktik.

Men varför uppstår då en kontrovers kring införandet av EBP? Med hjälp av socialkonstruktivistisk teori har vi analyserat perspektiven och kunnat konstatera att bakom argumenten i debatten ligger större motsättningar. Den mest tydliga motsättningen är den mellan universitetsforskning och myndigheter. Universitetsforskarna inom det kritiska perspektivet påpekar upprepade gånger att EBP införs oreflekterat och menar att EBP medför en större kontroll och styrning uppifrån. Forskningens roll som kritiker av nya metoder och förhållningssätt gör sig här påmind. Det förespråkande perspektivet (som till stor del utgörs av representanter från Socialstyrelsen) menar att kritikerna borde bidra mer till utvecklingen på andra sätt än att kritisera deras arbete. En annan tydlig motsättning mellan perspektiven är vad som anses vara vetenskaplig evidens, en sedan lång tid tillbaka pågående kontrovers mellan ett kvantitativt och ett kvalitativt synsätt. Kritikerna menar att det inte går att bedöma en individs situation med hjälp av kvantitativa metoder, förespråkarna

menar att kvantitativa metoder är det enda som kan ge en tillförlitlig evidens. I diskussionerna kring ökad toppstyrning kan också konflikten mellan profession och byråkratisk auktoritetshierarki skönjas. Om det sociala arbetets praktik alltmer kommer att styras av uppifrån beslutade riktlinjer, baserade på den typ av kunskap myndigheter anser vara den rätta, minskar handlingsutrymmet för praktikerna (socialarbetarna). Kritikerna rycker i debatten ut till försvar för professionen och det sociala arbetets nuvarande praktik som förespråkarna på sätt och vis underkänner.

Genom att använda nyinstitutionell organisationsteori i vår analys har vi kunnat konstatera att debatten kring införandet av EBP varit oundviklig. När en idéproducent försöker introducera en ny idé i en organisation lämnas, under de förhållanden som råder i detta fall, stort utrymme för förhandlingar och översättningar av idén. Detta innebär att debatten i sig är en del av en förhandling av idén om EBP inom socialt arbete. Aktörerna i *det kritiska perspektivet* är starka och har, genom att vara med och översätta idén, stora möjligheter att påverka utvecklingen av EBP. Samtidigt ser vi hur EBP får allt starkare legitimitet som den ”rätta vägen” att gå för det sociala arbetets praktik. Vi menar att innebörden för vad EBP bör vara, exempelvis riktningen mot *den upplyste praktikern* eller mot mer *riktlinjer*, är långt ifrån avgjord.

Institutioner är i ständig förändring och därför är det viktigt att inte bara metoderna för effektutvärderingar utvecklas. Även om förespråkarna har rätt i att forskningen inom fältet bör bidra i så stor utsträckning som möjligt för att kunna påverka utvecklingen av metoderna, är det högst väsentligt att även forskningen kring konsekvenserna av EBP utvecklas. Det gäller så väl konsekvenserna för den enskilde individen som för professionen, organisationerna och hela det sociala arbetets fält. Hur påverkas till exempel brukarens möjligheter att vara med i beslutsfattandet vid val av insats? Blir valmöjligheterna begränsade eller utökas de? Går det ens att bevisa att vissa insatser är effektivare än andra? Hur påverkas den så viktiga relationen mellan socialarbetare och brukare? Hur påverkas professionen i stort och dess möjligheter att utföra ett kvalitativt socialt arbete? Finns det risk för att EBP legitimerar det sociala arbetet i förhållande till omgivningen men att införandet i praktiken inte förbättrar förutsättningarna för brukaren eller till och med försämrar dem? Finns det perspektiv och frågor som glöms bort när fokus ligger på EBP (exempelvis minskade resurser, socialpolitiska beslut, fördelningspolitik i samhället i stort, förebyggande arbete och frågor om vad syftet med socialt arbete är i ett större perspektiv)? Individualiseras sociala

problem genom tilltron till EBP:s metoder? Innebär valet att fokusera på EBP att man gör sig vägvälsberoende (det vill säga att det är svårt att byta bana om man inser att det finns bättre möjligheter till kunskapsutveckling)? Hur förändras fördelningen av makt i och med införandet av EBP?

Frågorna är många när det gäller framtiden för det sociala arbetets praktik och hur EBP kan komma att förändra den. Våra förhoppningar är att EBP i framtiden utvecklas till ett projekt där praktikens kunskap värderas högre, kunskapsutvecklingen inom det sociala arbetets praktik blir det centrala och där resurser satsas på en kunskapsbas som sträcker sig utanför och kompletterar de resultat som strikta kvantitativa metoder kan ge. Detta samtidigt som samhällsperspektivet, den socialpolitiska dimensionen och framförallt den ständiga resursbristen inom socialtjänsten inte glöms bort. På så sätt kan EBP förhoppningsvis bli något mer än ett projekt för att legitimera det sociala arbetets institutioner och istället bli till verklig nytta för brukarna.

I nyinstitutionellt ljus blir EBP framförallt en idé som handlar om en förväntan på framtiden för en profession (socialarbetarnas) och en institution (socialtjänsten) som ofta utsätts för hård extern och intern kritik och granskning, och vars kunskapsbas i jämförelse med andra professioners (exempelvis läkarvetenskapens) är mer tvärvetenskaplig och mångfacetterad. Att socialarbetarkåren är positivt inställd till EBP som den ännu inte använder sig av i förväntad utsträckning, menar vi (liksom andra) handlar om att de retoriskt ansluter sig till en idé som ger omvärldens legitimitet och som de är i stort behov av. Med vetskap om den kvinnodominerade socialarbetarkårens låga löner och förhållandevis låga status (i jämförelse med andra universitetsutbildningar) verkar EBP hos socialarbetare framförallt handla om förhoppningen om en ljusnande framtid för en yrkeskår i stort behov av högre status, trovärdighet och erkännande. Att det utexamineras socionomer med ett vetenskapligt förhållningssätt och en kritisk förmåga som vågar ifrågasätta och delta i skapandet av det sociala arbetets praktik anser vi vara av yttersta vikt. Lyckligtvis ges vi fortfarande möjlighet, att på universitet och högskolor runt om i landet, diskutera, granska och kritisera idén om EBP. Väl ute på en arbetsplats som anammat metoder och rutiner i EBP:s namn är det inte lika lätt, det har vi själva erfarit. Förhoppningen är dock att socionomstuderande med utbildningens vetenskaplighet och (fortfarande) kritiska förhållningssätt i ryggen vågar granska våra framtida arbetsplatser och dess metoder och vara en aktiv del i utformningen av det sociala arbetets praktik. Kanske kan denna

uppsats vara en del i den riktningen och förhoppningsvis har läsaren fått en ökad förståelse av kontroversen kring EBP i socialt arbete.

8 Referenslista

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Anttila, Sten (2008). "Systematiska översikter". I Jergeby, Ulla (red): *Evidensbaserad praktik i socialt arbete*. Stockholm: Gothia Förlag.

Barlebo Wenneberg, Sören (2001). *Socialkonstruktivism - positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber.

Bergmark, Anders (2010). "Den vetenskapliga grunden för psykosocial behandling av missbruk". *Socionomens forsknings supplement*, 28, 20-27.

Bergmark, Anders & Bergmark, Åke & Lundström, Tommy (2011). *Evidensbaserat socialt arbete. Teori, kritik, praktik*. Stockholm: Natur & Kultur.

Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2006). "Mot en evidensbaserad praktik? - Om färdriktningen i socialt arbete". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2, 99-113.

Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2011a). "Evidensbaserad praktik i svenskt socialt arbete. Om ett programs mottagande, förändring och möjligheter i en ny omgivning". I Bohlin, Ingemar & Sager, Morten (red): *Evidensens många ansikten*. Lund: Arkiv förlag.

Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2011b). "Guided or independent? Social workers, central bureaucracy and evidence-based practice". *European Journal of Social Work*, 14, 3, 323-337.

Bergmark, Åke & Lundström, Tommy (2006). "Metoder i socialt arbete vad är det?". I Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red): *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.

Billinger, Kajsa (2010). "Kollegiala samtal mellan socialsekreterare inom socialtjänstens missbruksvård", *Socionomens forsknings supplement*, 28 , 28-35.

Bohlin, Ingemar (2011). "Evidensbaserat beslutsfattande i ett vetenskapsbaserat samhälle. Om evidensrörelsens ursprung, utbredning och gränser." I Bohlin, Ingemar & Sager, Morten (red): *Evidensens många ansikten*. Lund: Arkiv förlag.

Brante, Thomas & Norman, Helena (1995). *Epidemisk masspsykos eller reell risk? En sociologisk studie av kontroversen kring elöverkänslighet*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Denvall, Verner & Johansson, Kerstin (2012). "Kejsarens nya kläder – implementering av evidensbaserad praktik i socialt arbete". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 26-45.

Engelmark, Lena (2013). "Försoning mellan metod och relation?". *Sociomen*, 3, 3.

Hacking, Ian (2000). *Social konstruktion av vad?* Stockholm: Thales.

Hallberg, Margareta & Bragesjö, Fredrik (2003). *Konflikt eller konsensus: om kontroversstudier som forskningsfält*. Stockholm: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap.

Herlofson, Jörgen (2012). *MiniPsykiatri*. Stockholm: Pilgrim Press.

Jergeby, Ulla (red) (2008). *Evidensbaserad praktik i socialt arbete*. Stockholm: Gothia Förlag.

Johansson, Katarina & Wirbing, Peter (2005). *Riskbruk och missbruk*. Stockholm: Natur och Kultur.

Johansson, Roine (2002). *Nyinstitutionalismen inom organisationsanalysen*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Roine (2006). "Nyinstitutionell organisationsteori". I Grape, Ove & Blom, Björn & Johansson, Roine (red): *Organisation och omvärld - nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.

Jonsson, Kajsa (2006). "Idéspridning och kunskapskultur". I Grape, Ove & Blom, Björn & Johansson, Roine (red): *Organisation och omvärld - nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.

Karlsson, Patrik & Bergmark, Anders (2012). "Implementing guidelines for substance abuse treatment: a critical discussion of 'Knowledge to Practice'". *Nordic studies on alcohol and drugs*, 29:3, 253-265.

Liljegren, Andreas & Parding, Karolina (2010). "Ändrad styrning av välfärdsprofessioner – exemplet evidensbaserad i socialt arbete". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 34, 270-288.

Linde, Stig & Svensson, Kerstin (red) (2013). *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter*. Stockholm: Liber.

Martinell Barfoed, Elizabeth, (2014). "Standardiserad interaktion - en utmaning för socialt arbete". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 4-23.

SKL (2014). "Stöd till en evidensbaserad praktik för god kvalitet inom socialtjänsten. Överenskommelse för år 2014 mellan staten och Sveriges kommuner och landsting". *Sveriges kommuner och landsting*. <<http://skl.se/download/18.75178331144f9b1d7ff921c1/1398412066534/Stöd+till+evidensbaserad+praktik+för+god+kvalitet+inom+socialtjänsten+2014.pdf>> (2014-12-13)

Skogens, Lisa (2012). "ASI i retorik och praktik". *Socionomens forskningssupplement*, 6, 34-42.

Socialvetenskaplig tidskrift (2014). "Om Socialvetenskaplig tidskrift" (elektroniskt), *Socialvetenskaplig tidskrift* <<http://svt.forsa.nu>> (2014-11-19)

Socionomen (2014). "Om Socionomen" (elektroniskt), *Socionomen* <<http://www.socionomen.nu>> (2014-11-19)

SOU 2008:18. Utredningen för en kunskapsbaserad socialtjänst. *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten, till nytta för brukaren*. Stockholm: Fritzes.

Stern, Charlotta (1999). "Nyinstitutionell organisationsteori". I Ahrne, Göran & Hedström, Peter (red): *Organisationer och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Sundell, Knut (2008). "Effektutvärderingar". I Jergeby, Ulla (red): *Evidensbaserad praktik i socialt arbete*. Stockholm: Gothia Förlag.

Svanevie, Kajsa (2011). *Evidensbaserat socialt arbete: Från idé till praktik*. Diss, Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet.

Svensson, Kerstin & Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008). *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Natur & Kultur: Stockholm.

Tengvald, Karin (2008). "Den evidensbaserade praktiken i sitt sammanhang". I Jergeby, Ulla (red): *Evidensbaserad praktik i socialt arbete*. Stockholm: Gothia Förlag.

Vetenskapsrådet (u.å.). *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgängligt: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Bilaga 1: Empiri

SO1: Sandell, Göran (2005). "Ett enda godkänt synsätt?". *Socionomen*, 6, 44-49.

SO2: Jergeby, Ulla & Tengvald, Karin (2005). "Evidensbaserad praktik och IMS uppdrag". *Socionomen*, 8, 43-46.

SO3: Hansson, Kjell (2005). "Vem är fundamentalist?". *Socionomen*, 8, 46-47.

SO4: Schüller, Per & Balldin, Tryggve (2005). "Bägge fenomenen är lika viktiga". *Socionomen*, 8, 48-49.

SO5: Mossler, Karin & Tengvald, Karin (2006). "Rätt ekonomiskt perspektiv på socialtjänsten". *Socionomen*, 1, 47-48.

SO6: Sandell, Göran (2006). "Tack för att ni tog mig på allvar och reagerade!". *Socionomen*, 1, 48-49.

SO7: Oscarsson, Lars (2006). "Evidensbaserad praktik - originalet och dess uttolkare". *Socionomen*, 8, 73-75.

SO8: Sundell, Knut & Vinnerljung, Bo & Jergeby, Ulla & Varg, Nils & Marklund, Kristin & Anttila, Sten (2007). *Socionomen*, 2, 63-65.

SO9: Ronnby, Alf (2008). "Socialhögskolans förlorade själ". *Socionomen*, 1, 40-43.

SO10: Salonen, Tapio & Dellgran, Peter (2008). "Alf Ronnby har en felaktig syn på socionomutbildningen". *Socionomen*, 3, 46-49.

SO11: Ronnby, Alf (2008). "Galenskap att efterlysa yrkesutbildning?". *Socionomen*, 5, 44.

- SO12: Denvall, Verner & Heule, Cecilia & Kristiansen, Arne (2008). "Replik till Ronnby samt Salonen och Dellgran". *Socionomen*, 5, 45-46.
- SO13: Arnsvik, Anders (2008). "Ett annat perspektiv på kunskapsbaserat arbete". *Socionomen*, 5, 48-49.
- SO14: Sundell, Knut & Forslund, Mari (2008). "Socialstyrelsens, IMS, replik på Anders Arnsviks artikel". *Socionomen*, 5, 50.
- SO15: Topor, Alain & Denhov, Anne (2009). "Debatt riktad till Socialstyrelsen". *Socionomen*, 6, 86.
- SO16: Hansson, Lars & Gustafsson, Carina (2009). "Replik på Alain Topors och Anne Denhovs artikel". *Socionomen*, 8, 76-77.
- SO17: Topor, Alain & Denhov, Anne (2009). "Alain Topor och Anne Denhov svarar Lars Hansson och Carina Gustafsson". *Socionomen*, 8, 78-79.
- SO18: Holm, Lars-Erik & Tegnell, Anders (2010). "Öppet brev till Sveriges socionomer: Socialstyrelsen prioriterar arbetet för en evidensbaserad socialtjänst". *Socionomen*, 5, 52-53.
- SO19: Bergmark, Anders & Bergmark, Åke & Gunnarsson, Evy & Hollander, Anna & Lundström, Tommy & Sallnäs, Marie & Szebehely, Marta (2010). "Socialstyrelse på villovägar". *Socionomen*, 5, 54-55.
- SO20: Sundell, Knut & Tegnell, Anders (2010). "Klienternas bästa förutsätter forskning om sociala insatsers effekter och att socionomer lär sig innebörden av evidensbaserad praktik". *Socionomen*, 5, 56.
- SO21: Wikgren Orstam, Sabina & Sköld, Camilla (2010). "Regeringen och SKL har formulerat en gemensam syn på EBP". *Socionomen*, 7, 82-83.

SO22: Johansson, Josefine & Gärdegård, Anna & Morales, Carolina & Holmgren, Emma & Johansson, Ann-Sofie (2010). "Svar till professorerna på Socialhögskolan i Stockholm och Socialstyrelsen". *Socionomen*, 8, 85-86.

SO23: Andersson, Leif & Anic, Nathaliy & Birberg, Katarina & Bäckman, Annika & Carlberg, Alec & Fröberg, Thomas & Holmberg, Bobi & Stenrot, Åsa (2011). "Validering och evidens: Sanningen är relativ". *Socionomen*, 1, 77-78.

SO24: Wikgren Orstam, Sabina & Sköld, Camilla (2012). "Boken Evidensbaserat socialt arbete: Felaktig bild av motsättningar mellan synsätt". *Socionomen*, 1, 74-75.

SO25: Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2012). "Författarna till boken: Om vår kritik mot SKL". *Socionomen*, 2, 69.

SO26: Larsson, Annika (2013). "EBP synliggör socionomernas profession". *Socionomen*, 3, 18-19.

SO27: Bergström, Ulrika & Forslund, Mari & Grönberg Eskel, Marit & Sundell, Knut (2013). "Åtta missförstånd om evidensbaserad praktik". *Socionomen*, 6, 74-75.

SO28: Bruhn, Anders (2013). "EBP - socionomutbildningar i bakvatten?". *Socionomen*, 6, 76-78.

SO29: Sundell, Knut (2013). "Anders". *Socionomen*, 6, 79.

SO30: Bruhn, Anders (2013). "Knut". *Socionomen*, 6, 80.

SO31: .Alexanderson, Karin & Hyvönen, Ulf (2011). "Samarbetet kring EBP brister". *Socionomen*, 4, 72-74.

SVT1: Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2006). "Mot en evidensbaserad praktik? - Om färdriktningen i socialt arbete". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2, 99-113.

SVT2: Anttila, Sten (2007). "Systematiska översikter, metaanalyser och evidensbaserad praktik". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 70-76.

SVT3: Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2007). "Kartan och terrängen - Om evidensbaserad praktik (EBP) som ideal och verklighet". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 77-82.

SVT4: Svenbro, Håkan (2007). "I evidensparadigmets slagskugga". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 83-90.

SVT5: Anttila, Sten (2007). "Svar på replik från Bergmark och Lundström". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 4, 312-316.

SVT6: Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2007). "Om metaanalyser som styrmedel i socialt arbete". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 4, 317-321.

SVT7: Anttila, Sten (2007). "Slutord". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 4, 322-323.

SVT8: Topor, Alain (2010). "Medikalisering av det psykosociala fältet. Om en kunskapssammanställning från Socialstyrelsen, IMS". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 67-81.

SVT9: Öjehagen, Agneta & Gustafsson, Carina & Cruce, Gunilla & Tengvald, Karin & Hansson, Lars & Sandlund, Mikael (2010). "Kunskapslyft på det psykosociala fältet! - Svar till Alain Topor". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2, 215-218.

SVT10: Topor, Alain (2010). "Om maktens kunskap och kunskapens makt". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3-4, 326-329.

SVT11: Öjehagen, Agneta & Cruce, Gunilla & Tengvald, Karin & Hansson, Lars & Sandlund, Mikael (2010). "Svar till Topor". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3-4, 330-332.

SVT12: Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2011). "Socialstyrelsen, dronten och den evidensbaserade praktiken". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3, 244-251.

SVT13: Mullen, Edward J. & Shuluk, Joseph & Soydan, Haluk (2012). "Treatment approach plays role in social work interventions: A comment to Bergmark and Lundström". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 46-47.

SVT14: Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2012). "Divergent perspectives on the Dodo bird? A comment to Mullen, Shuluk and Soydan". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 48-49.

SVT15: Sundell, Knut (2012). "Både insats och relation spelar roll". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 50-52.

SVT16: Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2012). "Svaga argument gentemot Drontens dom - ett svar till Knut Sundell". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 53-55.

SVT17: Herz, Marcus (2014). "Förtroendekrisen mellan Socialstyrelsen och det sociala arbetet fortsätter". *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, 85-90.